

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

LETNIK XXXIII.

ŠTEV. 1.

JANUAR 1913

Vsebina januarskega zvezka:

1. Janko Glaser: <i>Doma v planini</i>	1
2. A. Debeljak: <i>Zimskim zvezdam</i>	1
3. Rado Murnik: <i>Hči grofa Blagaja</i> . Roman. (Dalje prihodnjič.)	2
4. Podlimbarski: <i>V Bosno</i>	10
5. Marija Konopnicka: <i>Janezovo pismo</i> . Prevel Vojeslav Molè	16
6. Dr. V. Korun: <i>Na Žovneku</i>	22
7. Andrej Labud: <i>Vzdih</i>	26
8. L. Pintar: <i>O krajnih imenih</i>	27
9. Jos. Premk: <i>List v vetru</i>	32
10. Milan Pugelj: <i>Zaljubljeni kmet</i>	40
11. Književna poročila.	
Dr. V. Korun: <i>Milan Pugelj, Ura z angeli in druge prigodbe</i> . — <i>F. S. Finžgarjevi zbrani spisi. II. zvezek</i> . — Dr. Fr. Sturm: <i>Alphonse</i> <i>Daudet, Sapho</i> . — J. Wester: <i>Jožef Ribičič, Vsem dobrim</i> . — <i>Publi-</i> <i>kacije Matice Hrvatske za leto 1912</i> . — A. Debeljak: <i>Vladimir</i> <i>Nazor, Hrvatski kraljevi</i> . — Fr. Govékar: <i>Milčinovič Adela, Bez</i> <i>sreče</i> . — Fran Albrecht: <i>Branislav Nušič, Priče</i> . — Ant. Debeljak: <i>D. Merežkovskij, Petar Veliki i Aleksej</i> . — M. P.: <i>Dr. J. Cvijić, Bal-</i> <i>kanski rat i Srbija</i> . — M. P.: <i>K. Gersin, Altserbien und die alba-</i> <i>nesische Frage</i> . — Dr. A. D.: <i>Dubrovačke legende</i>	46
12. Glasba.	
E. Adamič: <i>Slovenske narodne pesmi s Koroškega</i> . — E. A.: <i>V. Parma,</i> <i>Balkanska koračnica</i>	56

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h,
četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj: Valentin Kopitar.

Urednik: dr. Janko Šlebinger.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Janko Glaser:

Doma v planini.

Ožetu.

Tu po tej cesti trudoma je stopal,
ž njim jaz, skrbi.
Njegove bukve senčile so naju —
sedaj jih ni . . .

Na plan posekano sedaj žge solnce —
in kriv sem jaz. —
In sence težke vse, ah, legle njemu
so čez obraz . . .

A. Debeljak:

Zimskim zvezdam.

Večni, nešteti
ognji na nebu neskončnem v tej noči,
slični srebrnim čebelam na svodu sijajnem!
Plaho brenče plahutate ob oknih na koči,
cvet enonočnic vas zmamil v bohoto je bajnem.

Vam je potožil, komur strah grlo je zožil,
komur preplavila skrb nezajezna možgane.
Dlan sem iztegnil ob šipe, ob snežne cvetlice
— strd na njih zbirate, srkate nektar pijane —
dlan sem odtegnil v tri hipe:
pik sem začutil studen in strupen. Potrtim
lek je vaš, kakor da smrti pogledal bi v lice.

Hči grofa Blagaja.

Roman.

Spisal Rado Murnik.

28.

Slavna gostilnica pri Veselem medvedu je stala malone na sredi Rožne ulice, v enem izmed najstarejših delov ljubljanskega mesta. Slovela je pri domačih in tujcih, zakaj spoštovani meščan in gostilničar Vid Čičigoj, krčmarske zadruga imenitni predstojnik, ni točil nikdar nobene jesihaste čobodre, kakor je to žalibog uganjalo toliko kosmatovestnih krčmarjev, ampak pravo vino, pa še prav poceni. Daleč naokoli je bil na najboljšem glasu njega črnikalec in vipavec, pa tudi dolenjec. Njegova bogaboječa zakonska žena Polona je znala kuhati tako dobro, da ne bi mogel zabavljati noben še tako siten in razvajen grof; zlasti pa so navdušeni občudovalci njene višje kuharske umetnosti hvalili mesene klobase, pošteno dolge in lepo rjavo pečene v presnem maslu, dehteče in okusne, po dva vinarja. Ondukaj je bilo vedno dosti gostov, bodi v petek, bodi v svetek. Pri Veselem medvedu je bila vsak dan nedelja. Godci so včasi prihajali že dopoldne ob devetih in godli do trde noči. Z iskrenim veseljem se je bližal vitez Ahac hramu krepčanja.

Pred gostilnico je videl nekoliko tovornih konj; med njimi so stali možje, kričali in si ponujali vrč vina iz roke v roko. Nad vrati sta visela zelen železen venec in grozd. Ob vratih je bil naslikan prijazen medved; držal se je na smeh in pil medico kar iz vedra. Umetnik pa ga je bil pogodil tako slabo, da vitezu Ahacu ni ugajala vesela mrcina niti takrat, kadar je bil najbolj židane volje.

Čičigojeva gostilnica je bila patidenk-hiša. Pred tridesetimi leti so oblegali Ljubljano vojaki prepirljivega cesarjevega brata Albrehta in celjskega grofa Ulrika, pa niso nič opravili; v zahvalo je popustil cesar Friderik Tretji hišni davek vsem hrabrim meščanom, ki so se udeležili bojov za mesto. Od vsake patidenk-hiše je bilo treba plačevati le po en krajcar na leto. Oča Vid in drugi so ga nesli vsakega 30. septembra slovesno v mestno hišo.

Vitez Ahac je rožljaj s svojimi velikimi ostrogami v obokano mračno vežo in ugledal gostilničarja, debelega bradatega Vida Čičigoja, ki je nosil na glavi ogoljeno zelenobaršunasto čepico, nad irhastimi hlačami pa zvit bel predpasnik in zarjavelo bodalo ob pasu. Mož se je držal kaj resno in leseno dostojanstveno.

„Hvaljen Bog!“ je pozdravil vitez Doljanski.

„Pozdravljeni v imenu božjem!“ je godrnjal gostilničar in šel proti vratom. S svojim hladnim vedenjem je hotel kazati, da se prav nič ne puli za goste.

„Jazbec ošabni,“ si je mislil vitez Doljanski. „Ako ne bi imel tako dobre jedi in pijače, ne bi za nič zahajal k njemu.“

Prišel je mimo kuhinje. Na ognjišču je gorel ogenj ob loncih in pod velikim kotlom, visečim na kljuki od stropa. Znoječa se gostilničarka, životna, bleda mati Polona Čičigojeva je čepela na pručici in vrtela raženj s pečenkami. Močno je dišalo po kuhinjskih dišavah. Na tleh, blizu kupa zaklanih piščancev, je sedela devetletna Čičigojeva hčerka in jokala s trdovratno vztrajnostjo razvajenega otroka.

„Le trobi, le!“ jo je karala mati. „Le še bolj na glas, da te bodo prej Turki!“

„Ojej, Maruška, nehaj no!“ se je oglasil tudi vitez Doljanski. „Ako boš pridna, ti prinesem takega konjička, ki se da pojesti. Ako boš pa nagajala, pride pa povodni mož iz Ljubljane pote!“

Tedaj je razjahal pred vrati vitez srednje rasti svojega konja in vprašal gostilničarja: „Je še kaj prostora v hlevu?“

Vid Čičigoj mu je milostivo pokimal in pokazal s komolcem na dvorišče. Tuji vitez je moral konja sam odvesti v hlev, da bi mu odpel jermenje in mu dal zobati; nikjer se ni ganil noben hlapec. Vitez Ahac ni mogel videti obraza novega gosta, ampak le njegovo sivo obleko, črno pero na rdečem baretu in dolge brke.

Vrata gostilniške sobe so bila ozka. Širokopleči vitez Doljanski se je moral nekoliko obrniti, ker ni mogel z obema ramama zaeno skozi vhod. Čez dve stopnici je stopil v nizko široko sobo. Ob vratih je visel molek z utipanimi debelimi jagodami in skodelica z blagoslovljeno vodo. Stene so bile orumenele in ocrnele od dima tresek. Zraven vrat, na vzvišenem mestu, je bil umivalnik in omara s posodami, jedili in pijačami. Ob golih stenah so stale težke klopi in debele mize, nepogrnjene, na mizah vrči pa kozarci in velike, zemljam podobne „trente“.

Med meščani in nemeščani (duhovniki, plemenitaši, uradniki, graduiranimi in diplomiranimi doktorji jezičnosti in zdravilstva) je sicer zeval velikanski prepad, ali v gostilnici so bili vsi enaki in sedeli vsi križema skupaj. Zasedene so bile skoraj vse mize in na glas so se pogovarjali jezdeci in vozniki, oslarji in konjarji, ribiči in čolnarji, drvarji, seljaki in težaki. Tu si je sezul popotnik prašne in blatne čevlje in jih snažil in mazal, tam se je preoblačila žena ali česala zorna devica. Pri zelenkasti peči je spal krepak mladenič in smrčal in pihal na vse pretege. V kotu so se prepirali kvartopirci in kockarji. Malone vsi moški so bili oboroženi z meči ali vsaj z noži, dasi bi bili morali oddati orožje gostilničarju.

Pri mizi ob oknu levega kota sta sedela dva meščana. Prvi je bil imoviti ostrogar Rok Pilko. Mož je bil bolj majhen, golorok in gologlav. Trdi dolgi kuštri so mu štrleli na vse plati nad ušesi in nad vratom. Premočni brki so mu segali skoro do ram in bi čezinčez zadostovali za tri možičke njegove bire. Preden se je iznebil kaj modrega, je vselej skočil za mizo na prste, gubal čelo in gladil svoj usnjati predpasnik na prsih. Ta spoštovani meščan ljubljanski je delal ostroge, pa tudi stremene, žvale, verižice, konjska česala in kovinske okove na jahalnem jermenju; bil je član ključavničarske zadruge.

Zraven bogatega ostrogarja Roka Pilka je stoloval v črnem talarju kaj imeniten gospod, sam mestni pisar Primož Pogladin, velik slok starec. Veli obraz mu je bil rumenkast ko vosek. Široke oglate rame so bile visoke; toliko, da se niso dotikale ošabnih ušes. Premodro je gledal Primož Pogladin izpod svojega lepega višnjevosvilnatega bareta. Trudil se je očitno, da bi se držal kar najbolj resno in visokostno, saj je bilo to po njegovem mnenju neogibno potrebno v varstvo njegovega visokega dostojanstva.

Mestni pisar, član mestnega sveta, pa tudi ni bil karsibodi. Poleg mestnega sodnika je bil najuglednejši mož dvanajsterakov, prisežnih mož mestnega zastopa, „ljubljskih gospodov“. On je predstavil na svetega Jakoba dan mestnim očetom novoizvoljenega sodnika; on mu je izročil srebrno sodno žezlo in srebrne ključe mestnih vrat. Znal je pisati in brati, celo nemški; vsega tega ni bilo treba drugim dvanajsterakom, niti sodniku ne. Nekateri so pač znali vsaj podpisavati svoje ime, ali podčakavali so se povprek s tako žalostno zverženimi čačkurami, da so bili njih podpisi skoraj najbolj podobni sledovom v črnilo pomočenega obsedenega ježa, ki se je iz nagle jeze strastno povaljal po pergamentu. Mestni pisar

je bil v primeri s takimi pismouki cel učenjak. Brez njega ni bilo nič; moral je biti pri vsaki seji. Vestno je moral beležiti vse ukaze in naredbe, vse tožbe in sodbe v sodnih zapisnikih in pregledoval tudi blagajnikove račune. Poznati je moral vse mestne razmere in navade. Stranke so prihajale s svojimi tožbami prej k njemu nego k sodniku samemu. Sestavljal in odpravljaj je vse po magistratu odobrene listine. In teh ni bilo malo; zakaj magistrat je bil prva instanca v političnih in sodnih stvareh za meščane, zadruge in vse neplemenitaše, oskrboval vsa mestna posestva, vse mestne hiše, mostove, mline, travnike, njive, gozde in imel pravico, obsoditi na smrt. Njega, mestnega pisarja, so pošiljali v Gradec kot pooblaščenca mestnega zastopa. Užival je celo več ugleda nego deželni svetovalci. Dvanajsteraki so morali plesati, kakor jim je žvižgal in godel on. Na novega leta dan so mestni očetje, kakor rimski diktatorji ali doži benečanske samovlade, vsi v škrlatastih plaščih spremljali novo izvoljene mestne uradnike, pisarja, špitalskega načelnika in blagajnika do doma in to ob slovesnem zvonjenju zvonov na Gradu. Mestni pisar je vodil Ljubljano, on je bil več kakor mestni sodnik in vseh drugih enajst mestnih svetovalcev. Vobče pa je pobegnil iz mestne hiše, kadar je le količkaj utegnul; seje v gostilnici je ljubil bolj kakor seje na dolgočasnem rotovžu. Pa tudi v krčmi se je držal gospod Primož Pogladin strahovito resno in važno, kakor bi slonela res vsa blaginja in vse gorje Ljubljane na njegovih suhih ramah. Nasmehnil se slavni dedec ni nikdar; venomer je mežikal, kakor bi se mu bleščalo spricho njegove velesijajne duhovitosti. Prespoštljivo ga je gledal ostrogar Pilko, sila vesel, da sedi zraven takega imenitnika.

„Hvaljen Jezus Kristus in Mati božja!“ je pozdravil vitez Ahac in sedel nasproti pisarja.

„O, naš ponočni kralj!“ je vzkliknil ostrogar.

„Bog vam pomagaj danes in vekomaj,“ je odzdravljaj milostno prijazno gospod Pogladin.

„Amen,“ je dodal vitez Ahac in zaklical: „He, Anže! Anže! Ali slišiš ali ne? Vina sem in klobaso, saj nismo v postu, ko so mesnice zaprte!“

Tudi drugi gosti so klicali Anžeta, trkali ob kozarce in tolkli po mizah. Počasi se je primajal natakak Anže, kislook, bradat hrust, ostrizen, ogoljen, umazan. Tudi on se je držal ošabno; prevzetnosti se je bil nalezel od gostilničarja, gostilničar pa od mestnega pisarja. Edino veselje je užival takrat, kadar je smel sitnega vinskega

bratca prestaviti iz gostilniške veže čez prag proti svetega Jakoba cerkvi.

Vitez Ahac je naglo naročil kar bokal vipavca in pečeno meseno klobaso.

„Ste imeli danes zopet sejo, egregie domine?“ je vprašal mestnega pisarja.

„Ne, pač pa včeraj, gospod vitez!“ je odgovarjal Primož Pogladin počasi, malomarno. „Navadne seje imamo po dvakrat na teden, vsak ponedeljek in vsak petek, poleti že ob šestih zjutraj, pozimi pa tudi že ob sedmih. Slavnostne seje so pa vsakih štirinajst dni. Nerodno je. Moji gospodje ne prihajajo vsi redno k zborovanju. Nekaterih ni po celo leto k nobeni seji; se jim pač ne ljubi, vstajati tako zgodaj.“

Anže je prinesel pijače in Ahac je precej odštel svojih sedem soldov za bokal vipavca, zakaj vsak je moral plačati takoj. Gostilničar je spravljal denar v močno hrastovo skrinjico.

„Le dajmo ga!“ je dejal veselo. „Presneto bi bilo škoda, ako bi ostalo kaj tako izbornega vina zarobljenim Turkom! Na zdravje!“

„Saj ga ne marajo, vina,“ je ugovarjal mali ostrogar, dočim je vitez Ahac blaženo zamižal in pil.

„Ne marajo? Pojdite no, gospod ostrogar, pojdite! Ne marajo vina, kaj pa. Tako prismojeni pa vendar niso zlodeji! Vem, da jim je prenapeti Mohamed prepovedal kapljico božjo; vendar pa mislim, da ga žehtajo zato še rajši, zakaj prepovedani sad diši in tekne vse bolje. Kaj ste pa kaj sklenili včeraj pri seji, gospod mestni pisar?“

„Mnogo važnega,“ se je pohvalil Primož Pogladin in prekrizal dolge roke na prsih. „Gospod mestni sodnik mora skrbeti za to, da peki ne bodo pekli kruha ponoči ali pa ob nedeljah in praznikih. Naši mesarji ne bodo več smeli napihovati klobas. Take nemarne grešnike izbobnamo kratkomalo na vse večne čase iz Ljubljane! Branjevci ne bodo smeli nakupovati volovskih jezikov na trgu pred določeno uro. Kopune bodo smeli prodajati kvečemu po osem krajcarjev, ne draže. Maslarji bodo morali dajati maslo po štiri krajcarje funt; kdor bo zahteval več, plača deset cekinov globe.“

„Ali mi ne boste hitro tiho, brne zarobljene!“ je zarenčal mali brkati ostrogar Pilko in srdito gledal po preglasnih gostih, da so kar onemeli. „Zdaj govore naš gospod mestni pisar! Vi pa jeziki za zobe! Bodite veseli in hvaležni, ako slišite kaj pametnega!“

„Svatb in drugih veselic naj meščani ne praznujejo več tako razkošno, krstinje pa naj sploh opuste zavoljo hudih in slabih

časov. Naši Ljubljancani so le preradi veseli, noč in dan bi noreli. Upravnik siromakov in prosjakov izterjavaj zaostale davke marljiveje, saj ima pet goldinarjev letne plače, vrhutega pa še po tri krajcarje na teden! Vsak tujec povej čuvajem pri mestnih vratih natanko, kdo je in kaj in odkod.“

„Prav, da se ne prikrađe kakšen Turek v mesto,“ je pripomnil ostrogar. Tedaj je prišel oni sivo oblečeni neznani vitez z rdečim baretom in črnim peresom, ošnil viteza Ahaca s svojimi sivkastimi očmi, pa takoj obrnil lisičji obraz v stran. Stopil je k umazanemu umivalniku in se umil, kjer se je bilo umilo danes že bogve koliko drugih. Potlej je sedel v teman kot, navidezno sila truden naslonil glavo na roke in pazljivo vlekel na ušesa vse, kar so govorili pri pisarjevi mizi.

Vitez Ahac ga ni opazil. Baval se je s pečeno klobaso, ki mu jo je prinesel kisli natakar Anže na lesenem krožniku.

„Nč! Vojska bo, vojska!“ je zakričal pri sosednji mizi star, sključen izanski seljak s tako radostnim obrazom, kakor bi oznanjal najprijetnejšo novico. Okrepčal se je bil z rebuljo mnogo bolj, kakor je bilo treba in kakor je menda nameraval izprva. Nekateri so se jezili, drugi so se mu pa le smejali.

„Tiho!“ je velel hudi ostrogarček in stopil na prste, da bi bil videti večji. „Meni se zdi, da je ta kmet tako malo prismuknjen!“

„Aha!“ je blebetal pijanček. „Nč. Zaszau jh je sam satan, te Turke! Zdej plenijo pa Istri al pa Frlanskem al kduve keej. Uprašam, kagaa je hadič? Kdu je hadič? Toku uprašam. Pa praum: Turk je hadič! Al ne? Nč. Turk je hadič, vrag ga vzemi! Pa sveta bo konc! Še ta keden al pa še preej. Al ne res, ldje boožji, kršanski?“

Z motnimi očmi je pogledal naokoli; glas se mu je ustavljal.

„Babje čenče!“ je vzkípel ostrogarček. „Ne bodi no tako siten pa neslan in pojdi svoje neumnosti prodajat kam drugam!“

Kmet je malo pomajal z ramami in jecljal: „Nč. Konc sveta bo pa amen. Paslušajte me! Pavem vam še nekej nouga. Konc sveta bo pa amen. Zatu je narbl pametne, če zapijemo use o pravem čase, he he!“

„Drugega ne veš nič?“ se je jezil meščan Pilko.

„O še! Slišou sm, de boja prulekli tisti zlodjji, ti prakleti Turki tud tapove saba, tapove —“

„Beži, beži, prismoda neumna!“ se mu je ostrogar živo zaletel v besedo. „Topove! Kako neki? Na konjih? Ha ha!“

„Pa res!“ mu je pomagal vitez Ahac. „Kaj pa mislite, mož? Težke obležne topove vleče komaj deset do dvanajst parov volov

po naših slabih cestah. Turški hitri jahači topove! Ali se vam sanja? Topovi bi preveč ovirali te tolovaje. V dveh dneh predirjajo divjaki Kranjsko od Kolpe do koroške meje, saj ceste in soteske in brodovi niso zastraženi.“

„Zato prihajajo Turki tako pogostoma,“ je naglašal mestni pisar. „Letos so že osmič pri nas. Po prvih treh navalih so mirovali štirideset let; medtem so nas nadlegovali drugi sovražniki. Bog se usmili, nikdar ni miru! Pred tremi leti pa so pridirjali širokohlačniki kar dvakrat na Kranjsko. O Binkoštih so prilomastili čez Uno in Kolpo in se ušatorili pred Metliko, razdejali to mesto in franšiš-kanski samostan „Pri treh farah“. Cel teden so palili in plenili po okolici. Bilo jih je okoli desettisoč konjanikov. Nekaj jih je ostalo ob Kolpi, da bi zavarovali povratek. Drugi oddelek je upepelil kočevski trg in bližnje vasi, divjal po Ribniški dolini, prihrumel pri Igu na ljubljansko ravan, opustošil Matenjo ob robu Ljubljanskega barja, Šmarje, Predvor in sežgal šenklaško cerkev pred ozidjem ljubljanskim. Tretji oddelek je pa konec junija obiskal Žumberk, Kostanjevico, taboril na Šentjernejskem polju, oplenil Dobravo, najstarejši trg kranjski. Štirinajst dni so divjali roparji po naši deželi. Z bogatim plenom so se na svetega Urha dan umaknili v Bosno. Proti koncu leta pa so se vrnili na Štajersko in Kranjsko. Posekali so okoli šesttisoč kristjanov in jih okoli dvajsettisoč prodali v Egipt, Babilonijo, Perzijo, Armenijo. Petsto najlepših kranjskih dečkov in deklc so poslali v dar sultanu v Carigrad.“

Debelo, z velikim občudovanjem je gledal ostrogarček gospoda mestnega pisarja, ki je umel govoriti tako dolgo, tako modro in tako učeno. Ne da bi trenil z okom, je motril vsak njegov gib in pazil na vsako besedo imenitnega znanca. Primož Pogladin pa je predaval dalje:

„Takoj početkoma bi jih morali pognati nazaj v Azijo, še preden so se dodobra ugnezdili v Evropi in utrdili svojo moč. Lahko ugasiš gorečo trsko, strehe pa ne! Največ jim je pomagala redna vojska, zlasti janičarji, rojeni na Hrvaškem, Štajerskem, Kranjskem, Češkem, Poljskem, Erdeljskem, Ogrskem. Čudno: krščanska kri je steber in opora turškega cesarstva!“

„Reči bi jim morali „jeni čeri“, to se pravi: mlada četa,“ je posegel vmes vitez Ahac, ki je komaj čakal, da bi pokazal tudi on svojo učenost. „To mi je povedal turški trgovec v Benetkah, kjer sem študiral. Podjarmiti hočejo vse, vse. Ko so osvojili Carigrad in ko se je zasvetil polmesec nad cerkvijo svete Zofije, nad najlepšim ondrotnim hramom božjim, tedaj je velel sultan Mohamed:

Le en sam Bog je v nebesih; tako bodi tudi na zemlji le en gospodar in vse se klanjaj polumesecu!“

Začuden ostrogarček je občudoval zdaj tudi modrost viteza Doljanskega, mestni pisar pa je nadaljeval:

„Taka je. Sam sultan jim daje potuho! Lani so nas posetili kar trikrat! Pomladi je prilomastil Isa paša dvakrat zaporedoma iz Bosne in odgnal štiridesettisoč ljudi v sužnost, ne da bi ga kdo oviral. Podatke o poslednjem navalu pa sem si zabeležil natanko. Gospod vitez, želite brati?“

Dal mu je visok ozek zvezek, vezan v usnje. Radovedni vitez Ahac se je zahvalil in bral počasi, presledkoma: „Anno dominiy MCCCC und in den lxxj ist der esebek der turk in das Land czogen gen weinicz komen an den pfingst tag vnd ist czogen die helb nacht vnd zu morgens am montag hat er sich an der Raschicz zu veld geslagn vnd den sakman gen lassn da selbst vmb aursperg vnd ist dar noch furt czogen gen laibach von den ain sackman geschickt vnd ist ls ab czogen fur sittich vnd maichaw vnd die turkn sind ls an die mettling komen erttag . . . an goczlaichnamtag sind die turkn all hinn wider czogen.“

„Gospod vitez, povejte mi to po naše,“ je prosil gospod Pilko.

„Takoj. Poslušajte: Leta Gospodnjega 1471. je prišel Turek Isa beg v deželo, prihrumel na Binkoštno nedeljo proti Vinici in jezdil pol noči in se utaboril Binkoštni ponedeljek zjutraj ob Rašici in razposlal svoje malharje okoli Turjaka in odhitel proti Ljubljani in jahal proti Zatičini in Mehovemu. In v torek so prišli Turki pred Metliko. Odjahali so na svetega Rešnjega Telesa dan. — Tako. Gospod mestni pisar, to si moram pa prepisati. Egregie domine, dovolite? Pišem namreč kroniko. Zvezek vam vrnem že jutri.“

„Prosim, gospod vitez! Veseli me, da vam morem ustreči. — Presneto so hitri, ti vražji Turki! Jutri utegnejo biti že pred Ljubljano.“

Hudi ostrogarček je obledel in se nehotoma prijel za vrat. Vinjeni Ižanec pri bližnji mizi pa je jel grdo kričati: „Turk je pašast. Nej člouk! Zverine sa!“

Razgrajal in razzajal je tako dolgo, da je nastopi! žilavi naktakar Anže in ga z neopisnim veseljem kakor otroka odnesel iz gostilnice v prognanstvo in ga naslonil ob zid sosednje ulice. Ondi je omahoval jezični Ižanec na veliko veselje razposajenih paglavcev, se pridušal, mahal s polhovko in prerokoval na vso sapo: „Ldje boožji! Nč! Badite n pametn pa nagu zapijte use, kar imate! Pavem vam, še ncoj bo svetaa konc!“

Podlimbarski:

V Bosno.

(Iz povesti „Gospodin Franjo“.)

Ko je bil France Vilar dokončal l. 1877. svoje študije na tehniki, se je povrnil kot nadepoln inženir v svojo domovino. Čez zimo je bival doma na Gorenjskem, spomladi je začel iskati službo. Pa nič primernega ni mogel dobiti. Že je hotel zapustiti ožjo domovino in se nameraval ogledati po širni Avstriji, ni li kje posla zanj, ko ga nenadoma doleti ukaz, naj se kot rezervni poročnik oglasi pri svojem polku, ki je bil namenjen, da se udeleži zasede Bosne in Hercegovine. Tisti polk je bil prideljen Saparijevi diviziji, ki, prodirajoč od Doboja ob reki Spreči proti vzhodu, skraja ni imela sreče in je šele okrepljena z novimi četami po trdem boju vzela mesto Tuzlo. Po končani zasedi je proti koncu l. 1878. z lahkim srcem zapustil vojaški stan in dežele, kjer je videl dosti ostudnih bojnih slik, ki so potem še dolgo časa kakor s krvjo oškropljene stale pred njim. Potem je bil dve leti zaposlen pri zgradbi nekega mostu čez Savo. — Koncem spomladi 1881 je čital v novinah, da išče bosanska uprava za izkoriščevanje gozdov inženirjev. To ga je mikalo. Nekoliko so se mu bili v spominu že zabrisali oni krvavi dogodki in zaželel je videti Bosno srečno in prerajeno, ko jo je pred tremi leti videl tako solzorosno. Vložil je prošnjo in dobil odgovor, da je s prvim julijem sprejet. Ni se težko ločil od domovine. Nekaj mu je reklo, da ni podoben drevesnemu listu: če ga odtrga vihar, nikoli več ne pride na prejšnje mesto; on se vrne nazaj, kadar izkusi življenje drugod, se poleže njegova želja po spoznanju tujih krajev.

Peljal se je do Siska, potem s parobrodom po Savi do Broda, dalje po železnici do Zenice. Slavonski kraji ne zanimajo popotnika, ki je vaje gor, hrumečih potokov in idilnih kotov; topo zre na ravne pokrajine, zaveša oči, vzdihuje: Oj, da je taka plodovita ravnina kje na Slovenskem ali na Češkem, kako vse drugače bi se obdelovala! — in dremlje. Zanima ga pa dobro in krepko prebivalstvo, ki vsled nebrižnosti vlade in nesrečne gospodarske politike na tako rodovitni zemlji tiči še v povojih napredka.

Vilar se je začel ogledovati šele onstran Broda na hriboviti bosenski zemlji. Todi je marširal pred tremi leti v nepregledni vrsti spotenih in izmučenih ljudi, deloma ob neugodnem vremenu. In

zdaj sedi v ozkem železniškem vagončku stisnjen kakor v orehovi lupini. Ni za današnje čase bogvekaj, no kultura se je vendar že pričela. Drugih njenih znakov z vlaka ni zapazil. Kako naj se pač v treh letih zasede vгнеzdi v zapuščeni deželi kar že cela kultura! Ob progi je videl tu in tam obhodne straže vojakov in orožnikov, dvakrat je njegov pogled naletel na vklenjene Bošnjake, katere so orožniki vedli bogvekam k sodišču. Obakrat je povесil glavo in se poglobil v težko misel. Bil je namreč tako ustvarjen, da ni mogel videti vklenjenega človeka. Ni dalo njegovo mehko človekoljubje, ki mu je tičalo v krvi, ki mu je bilo prirojeno in se ga ni priučil iz knjig.

Do Doboja je imel za sopotnika dva lepo opravljena Turka, ki sta mračna, skrivnostna in molčeča čepela na rdečih plišastih blazinah ter kazala, da sta nepristopna za pomenek. V Doboju sta izstopila in priložljala sta v njegov kupé dva častnika, razgreta in dobrovoljna, ko da sta prišla od dobre pojedine. Oba sta ga prijazno pozdravila, oba sta se predstavila, videč dokaj fino opravljenega, inteligentnega človeka, ki pride najbrž z onkraj Save. V zasedenih deželah so bili v tistih časih avstrijski gosposki ljudje zelo družljivi in složni; pri domačinih niso našli soglasja in družabne opore, zato so živeli med seboj brez ozira na stanovske razlike v dobrih prijateljskih odnošajih. Vilar je bil vesel, da je dobil zgovorna sopotnika, ker doslej na dolgi poti ni še z nikomur govoril, a niti on sam bi nam ne mogel povedati, kako se je takrat našla nit pogovora in zabave.

Ime mlajšega častnika si je precej zapomnil; povedano je bilo trdo in razločno, tako da bi se zapomnilo za večne čase: Simon Buzduga, orožniški nadporočnik. Vilarju je imponirala ta junaška, gibčna postava, dasi je ni venčalo prelepo lice. Bilo je nekoliko razdrapano po kozah in nepravilno v tem, da se je konec velikega nosu za spoznanje povесil na levo stran. Tudi oči niso bile prijazne. Drugi častnik je površno zamrmral svoje ime, no Vilar je videl, da je stotnik in za kakšnih petnajst let starejši od prvega. Po njegovi nemščini s tujim prigrasom ga je precej spoznal za Poljaka. Posebno čvrsto je zvenela iz nekaterih besed poljska jotacija: „nicht“ je izgovarjal vedno „njicht“. Za njegovo ime je zvedel na maglajski postaji, kjer je iz krdeļa častnikov, stojećih na peronu, pohitel k vlaku star major, podal roko stotniku, nagnivšemu se skozi okno, ter ga v srbskohrvatskem jeziku vprašal: „Kako si, Hvalibogovski?“ in mu pri odhodu vlaka zaklical: „Živio, Hadžirumba!“

Stotnik Hvalibogovski, z bosenskim priimkom Hadžirumba, je bil majhen, zavaljen človek, precej razbrazdanega čela, sesedlega nosu, drobnih in milih oči, ki so živahno kolotičile pod močnimi obrvmi, kakor bi iskale plen. Njegov obraz je bil izžit, raskav, podoben na gosto prešiti temnozelenkasti usnjeni blazinici. Britev bi ne mogla gladko teči po njem, zato ga je pokrila redka raznobojna bradica, kakor prekrilijo sive, črne in rjave ovce obmuljeni pašnik.

Sopotniki so govorili o različnih predmetih. Častnika sta potovala v službenih stvarih iz Tuzle v Sarajevo. Seveda tujcu nista povedala, kakšnega značaja so tiste službene stvari, vedla sta se nekako zdržano; umela sta z neko dostojnostjo zakrivati vse, kar se tiče važne in kočljive službe. Vilar je vse odkrito povedal, kaj in kako je z njegovim potovanjem. Pristavil je, da je že videl Tuzlo. Ko sta onadva slišala, da je rezervni častnik in da se je udeležil okupacije, sta postala še prijazniša.

„Prav lahko je mogoče, gospod inženir, da vas deželna vlada nastavi v Tuzli, to se pravi, na Konj-planini, kjer se na debelo trebijo pragozdi; trdno vem, da pride tja inženir. Sedaj opravlja administrativna, inženirska in gospodarska dela moj prijatelj Bierkopf, ki seveda sam ne more biti kos takšnemu ogromnemu delu,“ je rekel stotnik.

„To bi bila lepa pridobitev za naš zeleni otok, ko bi gospod inženir prišel v naš okraj. Dal Bog, da bi se zgodilo!“ je potrdil stotnikovo misel Buzduga.

„Zakaj mislite tako, gospod nadporočnik?“

„Gotovo ste dober plesavec, morda tudi godbenik, pevec ali kvartač. Na našem otoku vse lahko porabimo.“

„Najbrž nisem ne eno ne drugo. Pust samotarec sem, ki se želim čimprej zariti v pragozd.“

„Oho, morda pride za vami mlada ženica?“

„Nič ne pride,“ je odvrnil Vilar. Da bi pokazal zanimanje za vojaške stvari, je vprašal po tem in onem polku, kje je sedaj nastanjen. V teku pogovora je zvedel, da je stotnik služil v 17. kranjskem polku. No Hvalibogovskemu ta polk ni ostal v dobrem spominu. „Takšnih pretepačev in razgrajačev ni, kakor so Kranjci. Sedaj je ta polk na Dunaju in velike sitnosti imajo ž njim. Vsak ponedeljek pride na polk ovadba, da so se prejšnji večer ali ponoči pretepravali Kranjci v tem ali v onem okraju. In tako se je godilo tudi v Tridentu, kjer sem še jaz služil pri njih. Zaradi teh rogoviležev so me pomaknili na višjo stopnjo za celo leto pozneje, nego sem bil na vrsti.

Sploh bi trebalo ta-le narodič Slovencev kurirati, njegovo nadutost pritisniti k tlom.“ Pri teh besedah se je stotnik razburil, z napetim palcem je naredil po zraku kretnjo, s kakršno se ubije nadležno živalco. „O, jaz bi jim pokazal! Kakor je v starih časih Konfucij kuriral nedisciplinirane in pijanstvu vdane Korejce s tem, da jim je ukazal nositi vsak dan, ki so ga praznovali, od jutra do ure počitka neprestano na glavi porcelanaste klobuke, zato da niso mogli razgrajati, tako bi tudi jaz Slovencem predpisal za nedeljo in praznik lončene, z državnim znakom opremljene klobuke. Nihče bi ne smel zunaj doma pokrivala odložiti, pri žganju, vinu in pri veseljah pa že celo ne. Tako bi morali hoditi in sedeti ravno in mirno kakor vojaki na paradi ali v šoli. Stroga kazen bi zadela tistega, ki bi se pregrešil proti moji naredbi, posebno pa še onega, ki bi prišel z ubitim klobukom domov. Jaz bi jim že izgnal razposajenost in pretepaštvo ter jih navadil reda!“ Hvalibogovski si je pomel roki samega veselja ob originalni misli.

Vilar je izprevidel, da ima opraviti s človekom, kateremu je alkohol načel možgane. Ni mu bilo prav, da je ta Hadžirumba tako nasajen na uboge Slovence. „Pa bi mojim rojakom privoščili vsaj malčeva pokrivala, veljakom in prvakom pa porcelanasta,“ se je pošalil.

„A, kaj ste vi tam doma? Pardon! Oprostite! Nisem hotel žaliti,“ je pohitel stotnik. „Kar je res, je res,“ je nadaljeval resnega obraza in pritrjajoč z glavo. „Sedemnajsti polk je med najhrabrejšimi našega cesarstva. Na Laškem, v Bosni, kamorkoli so ga postavili, povsod se je izkazal. Nikdar ne pozabim izgubljenega leta, a kranjski fantje so korenjaki.“

„Kaj to, ako se včasi stepejo z Dunajčani. Saj so vojaki prav-zaprav samo za pretep na svetu,“ je pomogel Buzduga svojemu tovarišu iz zadrege.

„Gospod stotnik je napravil dovtip na račun mojih rojakov,“ je mirno govoril Vilar. „No dovtip še nikogar ni snedel. Koliko so jih izumeli Dunajčani na račun Madžarov in Slovanov, toda vkljub temu so Madžari malone gospodarji države in tudi proti Slovanom se ne bo moglo dolgo vladati.“

Buzduga se je počesal po nosu in nedoločno se je zazrl v nasprotno steno. Njegova noga je nalahno pritrkovala ob tla, tako da se je slišalo tiho žvenkljanje njegove ostroge. Bal se je, da ne bi ta dva gospoda začela govoriti o pustih narodnostnih stvareh. Hvalibogovski je mahnil z roko ter zamomljal: „Hm, Slovani . . .“ Potem se je naslonil ob okno, podprl glavo z roko in se zazrl v

hribovje. Po dolgem premolku je vzkliknil: „Glejte, kakšno bujno vegetacijo imamo v Bosni. Vsega je dosti, samo kultura je šele v začetkih.“ In migal je z glavo, v mislih hvaleč dobrotljivo narodo in obžalujoč nedostatek kulture. Hipoma pa se je okrenil k Vilarju, položil roko na njegovo koleno ter rekel: „Gospod inženir, ako želite priti v naš okraj, ki vam je že znan, vam lahko izposlujem to. Znan sem pri vseh oddelkih deželne vlade. Dobra beseda najde dobro mesto. V Tuzlo dobimo v par letih železnico, za silo bomo zvezani z ostalim svetom. Joj, in kako veselo bi živeli z brhkim Bierkopfom na Konj-planini! Sicer vas pošljejo v puščoben, odlegel kraj, kjer daleč naokrog ne najdete dostojnega človeka.“

„O, menim, da bo vojakov in orožnikov v Bosni povsod dosti, saj sem jih doslej videl še na vsaki postaji. In to so dostojni ljudje,“ je odsekal Vilar. „Vaše posredovanje, gospod stotnik, bi bilo zelo častno zame, toda hvaležno je moram odklanjati, ker kot novinec ne maram poseči v samostojne ukrepe slavne deželne vlade. To bi ne bilo pravo priporočilo zame.“

„Oo — oo! Ako mislite . . .“ In Hvalibogovski je užaljen potegnil svojo roko nazaj ter se stisnil v kot.

„Nisem mislil slabo. Vse naj gre svojo ravno pot. Ako precej prvi dan izza hrbta uglednega gospoda molednem za kakšno prednost, bi tega morda ne zabeležili v moj prospah. Če iščem pri njih službe, naj odletim tja, kamor me porinejo. Prav po vojaški hočem ubogati.“

Hvalibogovski je pritrknil v znamenje, da soglaša. Prilezla je dremota nanj, naslonil se je z ramo ob steno in začel cincati z glavo, počasno in enakomerno je padala in se dvigala, kakor v stroju kladvo na nakovalo.

Železnica je tekla ob reki Bosni po malo obljudeni prijazni dolini, obrasli po vseh pobočjih s temnimi lesovi. Vilar je, sedeč pri oknu, zapazil vsakega Bošnjaka, jezdečega po cesti kraj bistre reke, vsako ptico, ki se je prepeljavala v višavah, vsak mlin, ki je majhen kakor igrača sameval ob vodi. Vse ga je zanimalo. Počudil se je Vranduku, mestecu prilepljenemu na visok obronek neposredno nad reko. Igračicam podobne tiče hišice na skalnatih tleh in da se poljubi narodi pomajati z obronkom, zdrče vsa ta gnezda v Bosno. Bog ve, kakšni ljudje so si izbrali v davnih časih to mračno sotesko za naselitev! Leta 1878. se je Avstrija čudila, kako to, da vstaši te strategične točke niso porabili za izdatnejši odpor in so pustili vrata v bosensko središče na stežaj odprta. Potem je dolgo zrl na veliko ptico, ki je krožila visoko v zraku nad vrandušskimi hribi.

„Gospod inženir, ste li dober strelec?“ ga je vprašal Buzduga.

„Na tehniko sem se pač vadil v sabljanju, ne pa v streljanju. Kolikor sem se naučil pri vojaki.“

„V Bosni imamo dober lov. Kamorkoli pridete, divjačine bo dosti. V tuzlanskem okraju so še volkovi. Preteklo zimo so kmetje prosili za puške, da se jih obranijo. Seveda jih niso dobili.“

„Puške, puške — da streljajo na švabsko divjačino,“ je hripavo vzdihnil stotnik, prebudivši se iz dremote.

Vilar je želel zvedeti, kakšne so varstvene razmere v zasedenih deželah. Častnika sta se izražala črnovidno in zaničevalno o Bošnjakih in Hercegovcih. Vse križem so letele psovke: lopovi, razbojniki, ovčji tatovi, ušesni strigavci, sodrga. Bila sta uverjena, da čim več psujeta domače prebivalstvo, tem bolj raste ugled tujcev, ki nosijo kulturo na Balkan. Krčilo se mu je srce, ko je bil izprevidel, da v Bosni še ni tiste sreče, o kateri so govorili v delegacijah in da je njena usoda izročena ljudem, ki bi nam najrajši nataknili svinčene klobuke na glavo. Nesel je v Bosno usmiljeno srce, čustvujoče s trpečim sobratom.

V Zenici so zapustili vlak, ker samo do tja je bila zgrajena železnica. Naprej je vozila v Sarajevo vojaška pošta, ki je dostavila vselej toliko vozov, kolikor jih je trebalo za popotnike. Tisti dan so čakale tri velike in okorne kočije pred kolodvorom. Na vsaki je sedel spredaj poleg voznika, oboroženega z revolverjem, vojak s puško v roki. Vilar je, skrbeč za svojo prtljago, izgrešil svoja znanca. Zlezal je v kočijo, kjer je videl prostor in v kateri se nista nahajala.

„Kje pa je ostal najin Panslav?“ je vprašal Hvalibogovski, ko so se bile premaknile kočije.

„Ne vem. V drugo kočijo je sedel,“ je odgovoril Buzduga.

„Morda je kaj užaljen zaradi tvojih lončenih klobukov. Povej mi, kolikokrat si že porabil ta dovtip?“

„Mar mi, če je užaljen. Vse preveč pošiljajo sem takšnih uradnikov, ki so zaradi jezikovne sličnosti naklonjeni domačinom. To ni prav. Mi se nahajamo tukaj na vulkanu. In kako je ošaben, ošaben!“

„Samozavesten je, sicer pa simpatičen človek. Bosna kmalu ozdravi njegov panslavski ponos.“ —

Štiri dni je ostal v Sarajevu. Prvi dan je počival ali se izprehajal ob Miljački, kjer je videl mnogo avstrijske gospode in mnogo preprostih švabskih ljudi, uniformiranih in v civilnih oblekah. Na njih obrazih je čital zanos orjaka, ki je bil pravkar treščil ob tla

svojega slabejšega nasprotnika in v mislih prešteva, koliko mu pri-
nese dobička ta neenaka borba. To so bili sami zavojevalci Bosne
in oni, ki so jih zavojevalci pritegnili k sebi, da pričnejo s kul-
turnim delom. Turbani in fesi so se malone izgubili v tem vrvežu
tujcev, ker domačini so ostali rajši v svojih hladnih hišah ali so pa
čepeli v pestrih dučanih. Drugi dan se je dopoldne predstavil go-
sposki, ki ga je pozvala k sebi za prihodnji dan, ko so mu povedali,
da je prideljen v tuzlanski okraj na Konj-planino. Četrty dan je
naposled stal pred uglednim in važnim uradnikom mrzlega lica in
lokavih oči, ki mu je pravil, da je gozdar na Konj-planini, Bierkopf
po imenu, preobložen z delom, da so priglašene neke malenkostne
pritožbe zoper njega, a ubožec — der arme Teufel — ne more
zmagovati toliko poslov, „zato smo vpošteli Bierkopfove tožbe o
mnogih poslih ter vzeli v službo inženirja. In tako smo odredili,
da prevzimate vi, gospod inženir, poleg inženirskih del, katerih je
malo, tudi administracijo, kolikor se tiče plače in hrane delavstva.
Sicer se pa zglasite v tuzlanskem konaku, kjer vas natančno uvedejo
v vse podrobnosti dela.“ Vilarju se je zdel ta uradnik zelo visoka
glava, ker je govoril o sebi, oziroma o svojem delokrogu v množini.
Z administrativnimi opravki ni bil prav zadovoljen, toda kaj je
hotel — nahajal se je že v Bosni in plačo so mu odmerili visoko.

Tri dni je trajala njegova pot v Tuzlo. Vlaki in pošte so
vozili zaradi varnosti samo po dnevu, kar je zamudilo potovanje.
Peljal se je nazaj do Doboja, kjer je moral prenočiti, potem zopet
s pošto po lepi dolini ob Spreči v Gračanico, kjer je zopet nočil.
Prenočišče je dobil, ker hotelov ni bilo, v vojaških taboriščih, kjer
so imeli povsod sobico za tujce, namreč za potujočo avstrijsko go-
spodo. V obeh mestih je sedel zvečer v družbi častnikov in uradnikov,
ki so se proglašali za nekakšen otok v bosenskem oceanu. Primerjali
so Bosno ogromnemu, neobdelanemu in grobemu kamenu, kamor
je priroda obrizgnila večje ali manjše gruče dragocenih kristalov:
tem so pripodabljali sebe. Slišal je mnogo razbojniških anekdot,
ki so mu kaj mrko slikale položaj v zasedenih deželah. Čudil se je,
kako to, da se na Dunaju slika s tako svetlimi barvami. In slikali
so ga potem še mnogo let tako, da nikdar ni oblast povedala, čemu
vlada z izjemnimi sredstvi, ako je doli vse v redu.

Tako je prišel naposled neko vroče opoldne — bilo je prve
dni malega travna — izmučen in truden v Tuzlo. Na pošti so ga
poslali na stanovanje v Agularjev hotel, ki je bil edin v mestu,
preprost, toda prostoren. V prvem nadstropju in v podstrešju so se

nahajale sobe, v pritličju je neprijetno dehtelo po gostilni in kavarni. Obed, ki si ga je dal prinesiti v sobo, mu ni šel v slast; paprikovite jedi so ga preveč spominjale druge državne polovice. Po obedu je dolgo spal, potem se je opravil in šel po mestu, da si ogleda znamenitosti. Tuzla je štela takrat z vojaštvom vred kakšnih osem tisoč prebivalcev, turških, srbskih in nekaj katoliških. V eni uri je z lahkoto opravil svojo izsledovalno pot. S pomočjo najetega ciganceta je našel konak, Semšibegovo hišo — cigan jo je imenoval dvor — dalje nekaj džamij, med njimi tisto s poševnim minaretom na levem bregu potoka Jele, naposled ugledno pravoslavno cerkev in frančiškanski samostan z neznatno cerkvico. Na teh poslopih ni videl nič zanimivega.

Odpustivši cigana, je kakor prikovan obstal sredi čaršije.¹ Zagledal je bil na pragu nekega dučana davno znanega človeka, nekdanjega sošolca Hrena, ki se je s turškim trgovcem pogajal za ceno preproste preproge. Stopil je bliže, položil Hrenu roko na ramo in čez hip sta stala dobra znanca sredi čaršije v živem pogovoru. Vilar je razodel svoje razmere, Hren je povedal, da je že dve leti v davčni službi v Tuzli. „Potemtakem se pa večkrat lahko vidiva!“ je vzkliknil ter še enkrat stisnil Vilarjevo roko. Hren je bil tridesetletnik. V prejšnjih letih je bil pomočnik v manifakturni trgovini, po okupaciji je odložil meter ter se posvetil kultiviranju zasedenih dežel. Govoril je hudomušno, z nasmeško. Imel je navado, da je prikril desno oko, kadar je trebalo izreči kaj zbadajočega ali poslušati kaj politično nevarnega. Strahopetec je bil velik, morda je hotel svojo bojazljivost skriti za spuščeno trepalnico. Šla sta po mestu, potem v okolico proti vojaškemu ostrogu. Na več krajih sta videla jetnike, ki so pod vojaško stražo kopali odvodnike, zasipali ceste ali delali pri zgradbah. Vsi so imeli tudi pri delu noge vkleunjene v železje; da jih veriga ni ovirala pri hoji, je bila pripeta k pasu. Tisto rožljanje verig je Vilarja nemilo dirnilo. Človek, podoba božja, pa v takšnem robstvu!

Na nasprotnem koncu mesta sta bila priči nenavadnega prizora. Oddelek vojaštva je gnal v mesto blizu dvajset glav goveje živine. Vojaštvo in živina, vse je bilo odeto z debelim prahom, znamenje, da je izprevod prišel od daleč. Živina je jedva copala po trdi cesti.

„Kaj to pomeni?“ je vprašal Vilar.

„Jutri bo semenj za to živino, ako hočeš kaj kupiti,“ je odgovoril Hren ter pomižal z očesom. Potem je pojasnil, da so živino

¹ Čaršija se imenuje trg ali ulica, kjer stojе sami dučani = trgovine.

zaplenili najbrž v kakšni vasi za Majeviso-planino, ker vaščani niso mogli ali niso hoteli plačati globe, naložene za prikrivanje orožja, ali pa ker so bili nemara na sumu, da so dali zavetja in hrane hajdukom.“

„Ubogí vaščani!“ je vzkliknil Vilar. „Živino so jim vzeli, polovico premoženja. Se li takšni izprevodi večkrat vidijo v Bosni?“

„To ni prav nič novega. Mene nič ne zanimajo te večne ekspedicije, kontribucije in usmrtitve. Točno in vestno delam službo, sicer sem pa ves božji čas doma pri ženki in otrokih. Nekateri gospodje in tudi dame jedva čakajo, da ustrelje ali obesijo hajduka, da si napasejo oči. Smešno. Jaz ne grem nikdar blizu. Glej, onstran Save imajo svoje mirne, sladkoginjene narodne veselice, pri nas se vrše takšne zabave, kakršne si sedaj priča. Sicer pa, prijatelj — jezik za zobe! Moj svet je ta, da hodiš slep in gluš po Bosni, ako pa tega ne moreš, si vsaj zaveži jezik.“

„Poslušal bom tvoj svet, kolikor mogoče. Preden umolknem, mi povej, čemu vklepajo v Bosni jetnike, ki se nahajajo pri delu, v železje? Saj jih stražijo vojaki z nabitimi puškami.“

„Vsak pride v železje, ki je nad dvajset dni zaprt.“

„Meni to neprestano rožljanje z verigami, če vem, da jih nosi človek, neprijetno doni na uho.“

„Vsega se treba navaditi. Za časa turškega gospodarstva so v železje vklepali jetnike, to je že vkoreninjena navada, in Avstrijci nočejo kršiti starih šeg in navad.“

„V čem so se pregrešili ti mnogi nesrečniki, da morajo javno nositi verige?“

„Hm, mogoče, da so nekateroga zaprli, ker je rekel belemu kruhu štruca,“ je odgovoril Hren ter zamežal. „Sedaj pa nobene besede o stvareh, ki se naju nič ne dotikajo. Uradnik naj toži ob obilnem poslu in ob majhni plači, vse druge tožbe so zanj neumestne.“

Nič ni ugajalo Vilarju, kar je videl in slišal. Kot dijak je z vnemo čital zgodovino francoske revolucije, spisano po zgodovinarju, ki je opravičeval vse grozovite morije, ki so se vršile za svobodo, bratstvo in enakopravnost, pisoč, da so te dobrote vredne največjih krvnih žrtev. Takrat se je zavzel nekega radikalnega mišljenja, ki je prišlo nekoliko v nasprotje z njegovim dobrim srcem. Vklejnjeni Bošnjaki so ga spominjali, kako ga je za prvih dijaških let, še pred 1866. letom, marsikatero noč prebudilo rožljanje verig iz spanja; stanoval je tedaj v ljubljanski Blatni ulici, po kateri so gonili s

kolodvora v železje vkovane Italijane na grad. Vsaj toliko jih je bilo sram, da jih niso tirali po dnevu. V Bosni jih ni sram kazati te verige pri belem dnevu. Pri takšnih mislih se mu je zbudila revolucija v duši.

Vrnivši se v središče mesta, je Hren opozoril prijatelja na vojaško postajno poslopje, stoječe na lepem kraju ob veliki cesti. Za njim se je razprostiral vrt z gredicami bujnih cvetic in z nasadi mladih, jedva nekaj pedi visokih drevesc.

Marija Konopnicka:

Janezovo pismo.

(Odlomek iz „Pana Balcerja v Braziliji“.)

Preljubi stariši, Vaš sin vam piše s potrjim srcem, z mokrimi očmi, med nami morje z vetrom vale riše, ne da mi k Vam in me nazaj drži; pustinje in v nebo se vzpenjajoče goré delijo me od Vaše kočé.

Zato oči le dvigam nad skaline,
zvečer in zjutraj vedno zrem v strani,
kjer v rosi pokošene so ravnine,
kjer v zlatem klasju njiva nam šumi . . .
in rad ko ptič bi preletel te ceste,
ko veter rad, a da ne morem, veste.
Tako mi pred očmi stoji kot živa
ta naša streha s snopi vsa pošita
in kalenica ji visokā, kriva,
na njo mi duša misli v sen povita . . .
A nihče ji besedice ne daje,
pač takšen svet zemljé in svet vodā je.

In vidim skoraj te šumeče meje,
 kozolec in žerjava in vodnjak,
 in sam ne vem, kaj v srcu peče, greje
 to hrepenenje kakor strup gorak.
 Čez gore čutim, čez morjé široko,
 kako diši Vam meta tam čez loko . . .

— — — — —

Bolezen me je zgnetla s svojo pezo,
 da ni za groš več v meni trdne sile,
 pač kmalu v grob me pahne s svojo jezo
 na oceansko dno in — brez gomile;
 vsled te bolezni mnogo jih umira,
 čez njihov grob se morje razprostira.
 Da, od bogatega ni premoženja,
 ki so obljublale ga te strani,
 ostalo peska sivega blestenja
 tri lakte le za bedne te kosti,
 kar tam berač ima . . . In nad meno
 pomladni breze ne predrami soj.

Opisal bi Vam tugo in to žal
 in smrt to črno, ki že name čaka,
 in ogenj ta, ki prsi je sežgal,
 a škoda mi je matere, ki plaka
 in solze lije na papir ta beli,
 ki so ga z daljnih morij ji privedi.

Ah, mati, kaj poginil nisem sad,
 še predno sem prišel na svet ta mračen . . .
 Bolezen sta me stisnila in glad
 in kot žival po zemlji voham lačen.
 Kot ptič brez gnezda s krili tukaj bijem,
 ponoči se budim in — kot pes — vijem!

— — — — —

Prosil bi, da napišeta čez morje,
 kako je bilo z zimo kaj tokrat?
 Kaj oče že pod sev novino orje?
 Še mraz drži se, al je že pomlad?

Pa kaj, ko duša v meni ne dočaka,
da pismo mi odda daljava taka.

Ah, poletel bi kot golobček siv
in kot žerjav, kričeč ob solnčnem vzhodi . . .
ker zdi se mi, da spet postal bi živ
ob našem kruhu in ob naši vodi.
A so kosti mi samo še trhlina
od žalosti in silne te vročine . . .

Težko je torej to in vse zaman,
da bi odtod odšel še za življenja.
A ko umrem, tedaj čez bor teman,
čez vihre pojdem morskega hrumenja!
Da, pojdem, pridem k Vam pod okno kočé . . .
Tako pomagaj mi nebeški Oče!

— — — — —
A z Bogom zdaj, moj oče, moja mati,
do samih klanjam Vama se kolen,
in če kdaj veter Vam ne daje spati,
če iskre se usipljejo s polen,
če v noči duri kdo odpreti skuša,
to, mati, bom le jaz in moja duša.

Pozdravljam vse prijazne še sosede
in vse imetje naše in poljé,
pozdravljam hruške v meji, sadne grede
in žitne skednje, shrambo kraj cesté,
od plota pa do plota vso vasico,
pozdravljam svojo ljubljeno kosico.

A zdaj z zvonovi dajte mi zvoniti
od vzhoda solnca do večerne zarje
in hvaljen bodi Kristus prečastiti!
In naj te Mati ljubljena, obvarje
presveti Bog in tebe, oče mili.
In klanjam Vam oļ svoji se gomili“ . . .

— — — — —
(Prevel Vojeslav Molè.)

Dr. V. Korun:

Na Žovneku.

Ob vzhodnem pobočju z bukovino in jelovino obraslega Dobrovlja, ki se razteza od severa proti jugu počez čez Savinjsko dolino, stojijo na skalnatem obronku razvaline starega žovneškega gradu, vidne daleč doli do pet ur oddaljenega Celja. Ohranjene so še dobro. Zlasti uporno štrli nad drugimi ostanki nekdanjega grajskega zidovja srednjeveški stolp z oškrbljenimi vrhnimi okrajki, smelo kljubujoč zobu časa in nezgodam vremena. Trpežnost gradiva nič manj ko izborna lega kaže, da je bilo tu svoj čas dobro poskrbljeno za varnost; prostrano groblje pa tudi priča, da so odondod gospodovali mogočni gospodje.

In res, v starem Žovneku je tekla zibel slovečemu rodu celjskih grofov, katerih oblast je v XV. stoletju obsegala velik del sedanjega slovenskega in hrvaškega ozemlja, njih vpliv pa segal celo do prestola nemških cesarjev.

Ko so pa junaški „Celjani“ leta 1456. izumrli, je Žovnek pogosto menjal svoje lastnike, dokler ni leta 1816. prišel v last Josipa Čokelja pl. Ruhetala, ki je staro graščino opustil in si v dolini, pol ure odtod, zgradil novi Žovnek. Storil je to pač zategadelj, ker je bil dohod do nje nepriročen, utrjeno zidovje pa itak ni imelo več nikakega pomena.

Vendar ljudska domišljija se s takimi stvarnimi razlogi ni zadovoljila; iskala je za to romantičnih motivov ter jih je našla v naslednji dogodbi.

I.

Bilo je leta 1812. Gospodar Žovneka in njega podanikov je bil stari baron Curti, čigar sin Ljudevit je tedaj služil kot višji častnik v avstrijski vojski.

Nekega julijskega dne tistega leta je pozno popoldne sedela Ljudevitova soproga baronica Amalija v malem, za dve stopnjici vzvišenem rondelu na vrtu pred gradom. Bila je mlada, lepa gospa, bolj majhne in šibke rasti. Svilen obleka temničaste barve, obšita ob vratu in na rokavih z belimi čipkami, se ji je tesno oprijemala nežnega telesa. Njeno že itak visoko čelo pa je zadobivalo duhovito izrazitost po visoki frizuri, v katero so ji po takratni šegi bili skrbno počesani kostanjevi lasje, nalahno potreseni s pudrom.

Sicer vesela gospa je bila danes v žalostne misli zatopljena. Ob okroglo mizico je upirala laket levece in v dlan naslanjala glavo, desnica ji je pa leno v naročju počivala in kazalec ji je tičal med listi pred kratkim izišle knjige „Corinna ou l' Italie“ francoske pisateljice gospe Staëlove.

Baronica je drugikrat z zanimanjem prebirala knjigo, danes se pa ni mogla vglobiti v štivo. Misli in pogledi so ji uhajali dol v dolino. Vsak trenotek je privzdignila glavo in se ozrla na cesto, ki je vodila iz dola med zelenimi travniki v globokem kolovozu proti gradu.

K zatonu se nagibajoče solnce je z zlatimi žarki obsipalo polja in griče. Rečišče Savinje je lesketalo kakor velikanska, srebrnoluskinasta kača, vijoča se med vrbjem in prodrom proti Celju. Železni križ na zvoniku braslovške cerkve je žarel kakor posejan z demanti. V znožju Dobrovelj so se delale sence pošastnih oblik, razmikale se dalje in dalje po dolini ter odčrtavale vrhove valovitastega gorskega slemena. Po razsežnem srenjskem pašniku so se oglašali pastirski rogovi, kličoč čredo na povratek domov. Izpod slamnatih streh lesenih hramov se je vzdigoval dim ter se leno vlačil nad bornimi vasmi, kjer so kupoma čepele revne kočice z malimi okni. Gospodinje so pripravljale večerjo, ki bi bila prikladnejša za žival ko za človeka. Letine so bile takrat slabe, pa še to malce, kar se je pridelalo, je vzela gosposka in vojska.

Utrujenih korakov so se vračali kmetje, ki so čez dan rabotali v gradu, nekateri samotež, drugi z mršavo uprežno živino. Vsem pa sta z upalih lic zrla beda in glad.

Obup in skrb sta tlačila prebivalstvo v dolini. Žalost in skrb sta se v zadnjem času naselila pa tudi na gradu ter glodali v srcu mlade baronice Amaliije. Pretekle pomladi se je bila poročila z baronom Ljudevitom Curtijem. Ker je bila hči neplemenitega in neimovitega graščaka Josipa Senčarja, gospodarja na gradu Ostrici pri Vranski, je bilo Ljudevitu treba pri očetu in drugih sorodnikih premagati mnogo zaprek, predno je mogel vzeti ljubljeno deklico za ženo. In zdaj, ko je nameraval jeseni izstopiti iz vojaške službe, da bi prevzel od očeta posestvo in se stalno naselil na Žovneku, mu je usoda prekrizala načrte.

Francoski cesar Napoleon I. je napovedal vojsko Rusiji. Da bi pa tem sigurnejše ponižal edino še nepokorno državo evropsko, je prisilil tudi svojega tasta, avstrijskega cesarja Franca I., da mu je poslal velik del svoje vojske na pomoč. In med onimi, ki so dobili

povelje oditi v daljno Rusijo, je bil tudi baron Curti, tačas nastanjen v garniziji v Celju. In danes pride domov po slovo.

Kesno na večer je Amalija zagledala dva jezdeca, jahajoča po cesti proti gradu. Bil je njen soprog in služabnik Marko; spoznavši ju, je vstala iz rondela in jima hitela naproti.

Baron Ljudevit je bil lep mož visoke, krepke rasti, star nekaj nad trideset let. Slikovita uniforma se mu je dobro podajala; dolgi in košati brki so povečevali njegov marcijalni izraz.

„Ločitev bo le kratka!“ je tolažil soprogo, ko je, izročivši svojega konja služabniku, korakal ž njo proti gradu. „Vedi, da tam, kjer je veliki Napoleon, ni dolgotrajnih vojska!“

Ko pa ni mogla prikriti svoje bojazni za njegovo življenje, ji je govoril:

„Ne bom prvič v bitki, pač pa se bom zdaj prvič boril na strani Napoleonovi, kjer je zmaga zagotovljena. Ves ta vojaški pohod proti Rusiji bo le nekak oborožen izprehod, ki si ga mora vsak pravi vojak šteti v srečo in veselje.“

Seve Amalijinega ljubečega srca taki razlogi niso mogli pomiriti. Bala se je za moža in se ni mogla iznebiti zlih slutenj.

II.

Zopet je sedela baronica Amalija v rondelu ob grajskem zidu, otožno se ozirajoč po dolini. Njeni pogledi so plavali tja proti jugovzhodu na veliko cesto, ki veže Trst z Dunajem. Ceste same ni bilo videti; zagrinjala jo je belkasta megla prahu, ki se je dvigal nad njo in ob njej od Vranske do Celja. Zdajpazdaj se je zablislilo iz megle; bil je blesk, ki je v solnčnem svitu odseval od sabelj in sulic. Kadar je potegnila sapa od jugovzhodne strani, so se razlegali pa tudi glasovi vojaških rogov in trobent do Žovneka.

Že teden dni je vrvelo ponoči in podnevi po veliki cesti burno življenje; kajti v tistih dneh so se pomikali od juga sem skozi Savinjsko dolino oddelki velike Napoleonove armade, namenjene v boj proti Rusiji. Pešci in konjiki so se vrstili, v bliščečih uniformah, navdušeni in veseli trdno pričakovanega zmagoslavja.

Baronica Amalija sicer ni mogla zadušiti zle slutnje, ko je gledala na cesto, kjer se je vil neprodiren oblak prahu, vzdigovan od francoskih konj in vojakov; vendar pa jo je tolažil pogled nanje, ki so šli isto pot, kakor je njen soprog šel pred njimi. Spremljala jih je z vročimi željami, da se skoro vrnejo in ji privedejo Ljudevita nazaj krepkega in zdravega, kakor jo je bil zapustil.

Ko so čez nekaj tednov odšli zadnji oddelki in Amalija ni več mogla iskati utehe v blesketanju sabelj in trobentanju vojaških tromb, je s tem večjim hrepenenjem vsak dan pričakovala grajskega sla, ki ji je iz Celja, tedaj edine poštne postaje za Savinjsko dolino, prinašal moževa pisma. Naposled so izostala tudi ta, kar je bilo znamenje, da se je pričel krvavi ples na daljnem bojišču.

Prve bojne novice so bile ugodne ter so iznova potrjevale vero v Napoleonovo nepremagljivost. Toda pozno na jesen, ko je sneg pobelil hribe in doline, so se začele najprej potajno in nedoločno, potem pa zmerom glasnejše širiti nasprotne vesti, dokler ni sredi zime počil strašni glas, da je vsa Napoleonova vojska uničena po mrazu, lakoti in mečih divjih kozakov.

Zdaj se je Amalijina otožnost izpremenila v obup, ki je postajal čimdalje tem večji, ker ni bilo od sproga nikakega glasu. Kakor brezčutna je sedela v naslednji pomladi cele poldneve v rondelu ter se topo ozirala po dolini. Le kadar je zagledala kakega jezdeca na cesti proti gradu, so ji kalne oči vnovič vzplamtele. Ko pa je spoznala svojo prevaro, jo je iznova objela topa brezčutnost.

Bila je še vedno lepa; vendar so razodevale gube na njenih licih, da se je mlada gospa v zadnjem času postarala za desetletja. Njeno dušno stanje se je od dne do dne nevarno hujšalo, ko so začela krožiti poročila o neizmernem trpljenju naših vojakov v ruski kampanji, prihajajoča od onih redkih bojnikov, ki so bili utekli smrti in se vračali v domovino.

Tudi zvesti Marko se je vrnil, ki je bil spremil barona Ljudevita v Rusijo. Toda bil je bolj podoben spačeni senci ko človeku: na nogah pohabljen, na rokah brez prstov, ki so mu bili odpadli od ozeblin. Marko je moral baronici neštetokrat pripovedovati o zadnjih trenutkih svojega gospodarja. Z blazno pozornostjo je poslušala njegovo pripovedovanje, koliko da sta pretrpela v boju in na begu, dokler ni baron od glada in mraza izdihnil sredi brezmejne zasnežene poljane. Po njegovi smrti pa da se je on napol mrtev privlekel do bližnjega selišča, kjer je našel usmiljenje pri ljudeh, ker je govoril jezik, ki je njihovemu podoben; ko si je pa opomogel, so ga spravili čez mejo.

Ko je Amalija nekoč spet poslušala Markovo pripovedovanje, je nenadoma divje vzkliknila:

„Marko, ni res, kar praviš! Baron Ljudevit še živi!“ ter je, s prstom kazaje v dolino, razvneta dejala: „Glej, glej! Ondi jaše domov!“

In odslej je živel v blazni ideji, da njen soprog ni umrl, marveč da ga kozaki in snežni zameti zadržujejo v Rusiji, da pa pride čas, ko se povrne, in tedaj bo svidenje tem slajše.

Tudi zdaj je najrajša hodila v rondel, kjer je, naslonjena ob ograjni zid, mahala z ruto v pozdrav, kadar je videla kakega jezdec v dolini. Stari baron Curti je sicer dal strogo paziti na sinaho; če se je pa kdaj odtegnila nadzorstvu, so jo našli naslonjeno ob ograjo ali hitečo po cesti v dolino.

Nekoč pa je izginila, da ni nihče vedel kam. Šele drugo jutro so jo našli pobito v globokem trdnjavskem jarku pod rondelom, kamor je omahnila čez zid ali pa namenoma skočila.

Odsihdob je Amalijina senca vsako noč blodila po grajskih dvorinah, dokler ni v polnoči hušknila skozi velika vrata na plano. Tedaj ji je prijezdil po cesti bled jezdec na snežnobelem konju naproti, in pri ovinku pod gabrom, kjer prišumlja izpod skale hladen studenec, sta s poljubi in objemi praznovala zaželjeno svidenje. Ko pa je iz zvonika braslovške cerkve zabrnal po polnoči enkratni udarec, so se ponočnica, jezdec in belec izpremenili v meglo, ki se je vzdigovala više in više, dokler se ni nad najvišjem vrhom Dobrovelj razpršila v nič.

Pa še dandanes, ko leži stari Žovnek že skoro sto let v razvalinah, baje ni vse tako, kakor bi moralo biti. Poljanci, ki imajo tukaj okrog na prisojnih dobroveljskih obronkih svoje vinograde, vedo pripovedovati, da se sliši še zdaj v vihnih nočeh iz razrušenih grajskih dvoran zamolklo ihtenje; v mesečnem svitu pa je videti na prostoru nekdanjega rondela belo oblečeno žensko, ki maha z ruto proti dolini. Če se pa kdo le predolgo zakasni v vinskem hramu, se mu utegne celo prigoditi, da naleti na skrivnostni polnočni sestanek na cestnem ovinku pod gabrom. Vse v vsemu, moj

*profesor Dobro píše. A jako je přičel. — Čim pozneje
povíchnjans, točko méně bolj*

Andrej Labud:

Vz dih.

Kakor mlado hrepenenje
je zavelo prek vasi,
je zavelo preko srca —
ah, ti bujno dekle, ti!

L. Pintar:

O krajnih imenih.

VI.

O velikih začetnicah pri krajnih imenih sem že enkrat razpravljal (Ljublj. Zvon XXX, 736) trdeč, da zadostuje, ker je vsako krajno ime, pa četudi je sestavljeno iz več besed, vendar le ena sama celota, da mora zadostovati v tej po pojmu enotni celoti tudi ena sama velika začetnica. Razprava je žalibog ostala jalova. Pa naj bo! — Pri tisti priliki sem tudi povdarjal, da nikakor ne gre, da bi se oddaljevali od pravilne narodne govorice in rabili namesto dvobesednih imen kako spáčeno zvarjenko (enobesednico) v takih primerih, kjer prosti narod jasno in razločno govori in sklanja dve besedi vspored, torej ne „iz Novomesta“, ampak le „iz Novega mesta“, kakor ljudstvo govori, ne „v Bukovrhu“, ampak le „v Bukovem vrhu“ i. t. d. Če se je v krajnem imenu determinacija samostalnika izvršila z domačim t. j. slovenskim pridevnikom, tedaj se imata vsporedno sklanjati i pridevnik i samostalnik, samo krajnoimenski pridevnik in iz njega izvedeno stanovniško ime utegneta biti v gotovih slučajih zvarjeni t. j. enobesedni tvorbi n. pr. Novo-meški, Novomeščan i. t. d. Če je pa pridevniška polovica krajnega imena tujka, tedaj ostane nesklonljiva, kakor so nesklonljivi iz tujščine prevzeti pridevniki sploh, če si ne pritaknejo kakega slovenskega sufiksa n. pr. ledik fant, fletnega dekleta . . . Ledik in fleten sta oba iz nemščine, toda „ledik“ je kar na prosto otrpla tujka, „fleten“ je pa s slovenskim sufiksom „-en“ (brr) izveden iz srednjevisokonemškega „vlat“ (Sauberkeit), potemtakem pravzaprav slovenska tvorba, „ledik“ je torej nesklonljiv, „fleten“ se pa sklanja. Če hočemo n. pr. iz nesklonljivih oblik, „ledik“ (samski), „barik“ (pohlepen) dobiti sklonljive pridevnike, treba je samo, da jih podaljšamo s sufiksom „-en“ in tako napravimo iz njih slovenske tvorbe „ledičen“, „baričen“ . . . NB: O tujki „barik“ naj opomnim, da menda ni iz nemškega „begierig“, kakor trdijo slovarji, ampak iz „fahrig“ (impetuosus). To samo mimogrede.

Ker smo se nekoliko zastranili, je treba, da se čimprej vrnemo zopet h krajnim imenom. V mislih pa imam krajna imena, ki niso nič drugega nego imena cerkvenih patronov v dotičnih krajih, kjer so temu ali onemu svetniku na čast zgradili cerkev, n. pr. Sveti Krištof, Šentvid. — „Sveti“ je domačinka in se naravno sklanja (od

Svetega Krištofa, pri Svetem Krištofu), — „šent, šem“ (sanctus) je pa tujka in kot taka nesklonljiva; zato se pa tudi lahko združi s pravim imenom (samostalnikom) v eno besedo (iz Šentvida, v Šentvidu). Taka krajna imena napravljena s „šent“ kaže torej pisati kot enobesednice, ne pa, da bi jih pretvarjali brez potrebe na Št. Vid ali celo na Sv. Vid, zlasti zato ne, ker ni v tem nobene doslednosti pisati enkrat Šmarje, Šmartin, Šmarjeta, na drugi strani pa zopet Št. Janž, Št. Jošt, Št. Jernej (namesto Šentjanž, Šentjošt, Šentjernej.) — Kar je enkrat prav, bodi tudi v drugem slučaju pravilno. Če torej Nemci pišejo Sct. Margarethen, nas to ne more ovirati, da ne bi ostali pri obliki „Šmarata“ (obč. Stari trg pri Ložu). Zahteva, da naj se pišejo vsa krajevna imena začeta s „šent“ ali „šem-“ (Sankt-) kot ena sama beseda skupaj, se opira na nesklonljivost tega pridevnika — in na mnogih vzgledih vidimo, da je „šent-“ z osebnim imenom svetnikovim tako tesno spojen, da ga sploh ne moremo več odtrgati. Kdo bi spoznal še Šenčur pri Kranju ali Šturije na Vipavskem, če bi začeli pisati Šent Jurje ali Št. Jurij? Pisati nam kaže Škocijan in Šmihel, ker narod ta imena kot eno tno besedo tako izgovarja; tu vendar ne gre, da bi pisali Št. Kancijan in Št. Mihael. Če narod pravi res kraju Sveti Peter, bomo za narodovo izreko povedli tudi knjižno obliko „pri (v) Svetem Petru“, če pa narod imenuje kraj „Šentpeter“ ali „Šempeter“, tedaj je tudi za nas pravilno, da se ravnamo po narodovi izreki in pišemo dosledno v obeh slučajih eno besedo, ne pa da bi samovoljno razločevali Šempeter pri Novem mestu in Šent Peter na Notranjskem, kajti če se „šem-“ spoji s svetnikovim imenom v eno celoto, spojitje se mora ravno tako nesklonljivi „šent-“ tudi; imena svetnikov pa pri tem prav nič ne izgube na svojem svetniškem ugledu, če pišem namesto Šent Jakob, Šent Lenart, Šent Vid . . . kar prosto Šentjakob, Šentlenart, Šentvid kot eno tno spojino, vsaj se ta spojitev itak mora izvršiti, ko napravimo krajnoimenski pridevnik in stanovniško ime, n. pr. Šentvidski (Šentviški), Šentvidec, Šentvidčan i. t. d. — Nesklonljivost pridevnikova daje nam povod, da napravimo iz obeh besed primaknenko, ki jo pišemo kot eno besedo skupaj kakor druge primaknenke n. pr. žalbeseda, figamož, mojsterskaza, posilživ, vbogajme i. t. d., ali pa z vezajem vmes n. pr. pedenj-človek ali laket-brada. — Spojitev obeh delov je v takih primaknenkah, ki imajo v prvi polovici „šent-“ ali „šem-“, tako tesna, da se v mnogih slučajih iz „šem-“ po haplologiji izcimi goli „š-“ n. pr. Šmarjeta iz Šemmarjeta, Šmihel iz Šemmihel, Šmarje iz Šemmárij, Šmartin iz Šemmartin itd.

To se godi zlasti v takih slučajih, kjer se svetnikovo ime začenja z *m^{om}* — in pri tem smo večkrat celo spol zamenjali. Šmartin je naravno moškega spola, torej pravilno: (kam?) v Šmártin, (kje?) v Šmártinu, (od kod?) iz Šmártina; dandanes pa slišiš in bereš celo v Šmartno, v Šmartnem, iz Šmartnega. Šmárijja je naravno ženskega spola, torej pravilno: (kam?) v Šmarijo, (kje?) v Šmárijji, (od kod?) iz Šmárije, slišal boš pa in tiskano čital neutrum(?) Šmarje, Šmarja. Šmarca je dandanes femininum, toda „ecclesia sancti Mauritii in Šmarca“ (Valvas. VIII, 764 „Uschumarze“) nam kaže le na masculinum Šmávr̄c ali Šmar̄c. Tako torej jezikovna zavest med narodom peša, največkrat pa se menda to pojavi pri pismoukih in šolanih zapisovalcih, ki ne poznajo vselej dovolj natančno posebnosti narečja in ljudskega izgovora. Prav zanimive pa so glasoslovne prikazni, ki se pri teh primaknenkah s „šent-“ tu pa tam pojavljajo. Mnoge oblike nas na prvi pogled tako frapirajo, da jih smatramo za nerazumljive potvare, še le, če jih bliže in bolj natančno pogledamo, se nam začne svitati, da jih spoznamo.

Sedanji leksikon občin ima n. pr. Šentjurje pri Mirni peči tolmačeno s St. Georgen, da je razumljivo — toda Valvasor (VIII, 747) ima Zargdorf, ki pa ni morda od Zarge (obod), ampak iz St Jörgdorf (Šentjurja vas?) — (St in ts postane lahko c, nem. z). V Koperskem okraju (v občini Dolina) imamo Sacerb (it. S. Servolo, Sanct Serf, Sant-Serf in izgubivši hohnjavost, Sa[t S]erf (ts = c),¹ pri Kranju pa Šenčur iz Šen[t-j]jur (tj = č). Da je Sočerga v Buzetski občini v kaki zvezi s S. Sergius ali St. Georg ali čim podobnim, si pa brez natančnejših podatkov vendar ne upam trditi. — Na Primorskem imamo mnogo krajnih imen po svetnikih, ki jih pa ni vselej lahko spoznati, n. pr. Šempas pri Gorici (nem. Schönpaß) iz San Basso, Števerjan iz Šent Ferjan (Florian), Štanjel (Sankt Daniel). Šempolaj (sanctus Pelagius), Svetò ali po šematizmu „ecclesia sancti Aegidii in Suta“. Kdo naj kar na celem ugane, da je ta Svetò ali Suta iz Svet' Tilh? (Primeri Cvetje iz vrtov sv. Frančiška XI, 12.). — Štjak je menda sv. Jakob, Štandrež sv. Andrej, Štivan (San Giovanni), Sujuraj (San Giorgio), Šteben (Sankt Stefan), Šentvid, Šembid tudi Šemfid (= sv. Vid) itd. Iz Šturije (St Jurije?) bi bilo morda nekoliko predrzno sklepati, da je Ustije (sancti Justi martyris), in vendar je taka razlaga dokaj

¹ Iz tega je pa seveda jasno, da je napačno popravljati obliko „sv. Servolo“ na obliko „sv. Sacerb“; to bi bilo prav tako, kakor če bi začeli namesto Šmartin, Škocijan, Šmihel pisati sv. Šmartin, sv. Škocijan, sv. Šmihel. (Primeri „Planinski Vestnik XVIII, 11, 12.) Samo Sacerb torej, brez ponovljene etikete „sv.“!

mikavna. — Šenturška gora (Ulrichsberg), Šentjakobski dol (Jakobstal) nam pričujeta, da imamo dosledno pisati tudi Šenturh, Šentjakob, ne pa Šent Urh, Šent Jakob. Ravno tako zahteva doslednost, da pišemo Šentviška ali Šembiška gora (na Tolminskem), ne pa Sv. Viška gora, kakor pišejo pismouki v leksikonu občin. Ravnajmo se po govorici prostega naroda, pa bomo večinoma kaj malo grešili. Če pravi narod Šentožbolt, Šentgotard (na Moravškem), posnemajmo ga in pišimo dosledno taka krajna imena kot prave zlepljenke v eni sami besedi in z eno samo veliko začetnico; če pa govori narod Sveti Ožbolt, Sveti Filipinjakob (v Loških hribih), se zopet po njem ravnajmo in pišimo dosledno „pri Svetem Ožboltu, od Svetega Filipinjakoba; kjer imamo zlepljenko, imamo eno besedo, kjer je več besed nezlepljenih, jih vsposedno sklanjamo. Povod, da dvakrat stavimo veliko začetnico v krajnem imenu, bi kvečemu mogli opravičiti s tem, da je svetnikovo ime osebno ime in kot tako lastno ime, ki zahteva veliko začetnico že samo zase, predno je postalo svetniško ime. Jakob in Oswald je prav tako lastno ime kot Miloš ali Branislav, svetniško ime pa dobi spredaj tudi svetniško etiketo „sv.“, ki pa ni bistveni del lastnega imena, torej sv. Jakob, sv. Ožbolt i. t. d. Tedaj še le, ko postane svetniško ime ali ime farnega patrona obenem krajevno ime, tedaj je v svoji celoti lastno ime, torej Sveti Jakob, Sveti Ožbolt i. t. d. Sicer bi pa tudi tukaj ne bilo neumestno, če bi prvo na osebno imenu osnovano lastnoimennost pri nastopu druge na krajnem imenu sloneče lastnoimennosti ukinili ter pisali veliko začetnico v začetku krajnega imena, pri osebno imenu pa ne več, ker je prva lastnoimennost v drugi izginila skoraj prav tako kakor pri pravih zlepljenkah: Šentjakob, Šentožbolt i. t. d.

Da so krajna imena s „šent-“ in „šem-“ v začetku pravcate zlepljenke, ki jih je pisati dosledno kot eno besedo, smo rekli, da dokazujejo tudi krajnoimenski pridevniki in pa stanovniška imena. O stanovniških imenih napravljenih iz pravih lokalnih pojmov s sufiksom „-jan“ je bilo že večkrat govorjenje (Ljubljana, Ljublj. Zv. XXVIII, 310 — Metlje, Lj. Zv. XXIX, 42 — Žeje, Izvestja muz. dr. XVIII, 89) in naglašalo se je, da so nam prav genitivne oblike Metljan, Žejan kažipot, kako nam je ta krajna imena razlagati iz stanovniških. Če torej nabiratelj narodnih pesmi zapisuje kraje, kjer je pesmi nabral, z opombami: „koroška iz Buačan, — iz Goričan, — iz Ločan, — iz Pogorjan, — iz Svečan i. t. d., vedeti nam je, da so Blače, Goriče, Loče, Pogorje in Sveče stanovniška imena nadome-

stujoča starejše oblike Blačane, Goričane, Ločane, Pogorjane in Svečane, kar nam sicer tudi izpričujejo v nemščini rabljene oblike Flatschach, Görtschach, Latschach, Pogöriach in Suetschach, ki so, kakor znano, slovenski množinski mestniki. Kako se je vršilo menjavanje prvotnih polnih oblik s poznejšimi iz njih izvedenimi, koliko časa so se vzdržale obojne oblike vspored, bi bilo treba še natančneje preiskati. Čudno se mi vidi na vsak način, če najdem n. pr. za Ilirskobistriški okraj i v leksikonu občin i v katalogu duhovščine (str. 141) kot današnje oblike zabeležene sicer Smerje, Harije, Tominje toda Trpčane — pri Valvasorju (VIII, 738) pa ravno nasprotno: S. Rochi zu Terpze, — pa „Sti Stephani zu Hariane, Sti Johannis Baptistae zu Smeriane, Sti Urbani zu Tominiane. Ali naj si mislim, da se je Valvasorjeva oblika „Trpče“ zopet povrnila na prvotno „Trpčane,“ ali da so že od davnih dni dalje in krajše oblike (ene poleg drugih) v rabi, pa da so večinoma sedaj obveljale krajše: Harije, Smerje, Tominje Famlje, Buje i. t. d., (kvečemu če se je v genit. plur. obdržala prvotna oblika na „-an“) — pri Trpčane pa da je izjemoma preobvladala daljša prvotna oblika. — Prav zanimiva je v tem oziru Trnovska podružnica pri Ilirski bistrici, v katalogu duhovščine l. c. navedena z imenom „ecclesia filialis S. Viti in Šembije“. V tem stanovniškem imenu Šembije imamo dokaz, da je Šembid prava zlepljenka, za nas ena sama beseda. Kakor imamo iz grad grajan (stsl. iz градъ гражданинъ). prav tako imamo tudi iz Šembid stanovniško ime Šembijan (iz Шембидъ Шембиданинъ). In iz nom. plur. Šembijane (Шембидане), kar pomeni toliko kot Šentvidci ali Šembidci, smo preko oblik Šembijam (iz Šembijanъm) in Šembijah (iz Šembijanъh) dobili krajšo obliko Šembije. Ali se genitiv dandanes glasi Šembij, ali še po starem Šembijan, mi žalibog ni znano. —

Toliko smo razvideli, da Šembiška gora na Tolminskem in Šembije pri Trnovem jasno pričujeta za Šembid (Šentvid) proti pisavi Št Vid, ki jo nekateri propagirajo bodisi zaradi večje sličnosti z nemščino ali zaradi večjega počesčenja, — ne vem. Toda če je prav Šmarije, Šmarjeta, Šmartin, Šmihel, Škocijan, Šturije, Šempeter vkljub nemškemu pravopisu Sankt Marein, Sankt Margarethen, Sankt Martin, Sankt Michael, Sankt Kanzian, Sankt Georgen, Sankt Peter . . ., tedaj tudi Šentvid, Šentjakob, Šentjošt . . . ne more biti napačno, ker je v vseh slučajih svetniška etiketa „šent-“ nesklonljiva in kot taka enoti krajnega imena vtelovljena in prispojena. —

Jos. Premk:

List v vetru.

Pred štirimi leti sem imel prijatelja Antona Brodnika, ki me je kratkočasil marsikako uro. Živel je tisti čas, ko sta se srečali najini poti, v štiriindvajsetem letu, študiral modroslovje in gospodično Berto, poleg vsega tega pa se ukvarjal še z najbolj kočljivimi problemi človeškega življenja. Po zunanosti ni bil napačen človek in posebno pri ženskah bi bil lahko dosegel najlepše uspehe, kajti ta nesrečni Anton Brodnik je nosil v svojih očeh neko čudno moč. Poleg tega mu je zbledel obraz često v tako žalostnih in trpkih potezah, kakor da mu vsak hip privro iz oči debele solze in je človeku ob taki priliki nehote zastala beseda, dasi ni bilo drugega kot kak malenkosten spomin, ki je križal njegove misli in začrtal jasen sled v njegovem obrazu. Tako mi je razodel mnogokrat marsikako skrivnost, ne da bi izpregovoril besedo. In kakor da se je zavedal tega tudi sam, je ob takih trenutkih nevoljno pogledal v stran, stisnil obrvi in ustnice in pričel govoriti zmedeno o kaki brezpomembni stvari, da je postal včasih naravnost smešen in otročji. Polagoma se je nekoliko izpremenil, postajal malce zaupljivejši ali vsako besedo, s katero mi je odkril še tako nezatno čustvo svojega plahega srca, je premislil in preudaril na vse načine, da se mi je zdel mnogokrat kakor grešnik pri izpovednici. In baš zaradi tega me je zanimal bolj, ko vsi tisti znanci in prijatelji, ki so mi ponujali svoje prepričanje in mnenje o vsaki priliki in o vsaki stvari. Morda je uganil naposled tudi Anton Brodnik moje tihe misli, da se me je oklepал z vedno večjo iskrenostjo in zaupnostjo. Po dveh mesecih sva si bila že popolnoma odkritosrčna prijatelja, in tako se je naposled zgodilo, da sva si najela tudi skupno stanovanje. Razkošnosti in prevelike udobnosti nisva bila vajena, niti je nisva želela. Preselila sva se v prostorno, skoro nekoliko preveliko sobo z razgledom na vrt in uredila vse, kakor je bilo nama po volji in želji; kajti starikava gospodinja se je brigala za naju le v toliko, da je donesla nama zjutraj čaj, potem pa je ni bilo v najino bližino ves božji dan, za kar sva ji bila prav od srca hvaležna. In v tistem novem stanovanju sva se udomila prav zadovoljno. Prijatelj Anton je gospodaril na levi, jaz na desni strani, vsak ob svoji postelji, vsak ob svoji mizi; le kadar se je nama zahotelo obema hkratu po sobi gor in dol, sva složno prekoračila nezaznamovano mejo, kajti

preprogi sta tekli križem iz kota v kot in se križali ravno na tisti nesrečni sredini, kjer je stal Anton Brodnik kakor zamaknjen v bogve kake misli, ne da bi odložil klobuk in palico. Bil sem obrnjen proti oknu in v šipi sem razločno videl njegov zamišljeni obraz, vendar sem čakal, da je izpregovoril on prvi.

„Ali verjameš v sanje?“ je zamrmral naposled in počasi odložil površnik.

„V sanje?“ sem se začudil, takega nagovora nisem pričakoval.

„No, da, v sanje,“ mi je pritrdil. „Takole recimo, da sanjaš o lilijah, o treh lilijah in vse tri so enako lepe, enako bele in nedolžne, pa pride metulj, velik rumen metulj kakor solnčna roža, in ne ve, kateri bi izpil srčno kri. Premišljuje in preudarja, naposled se odloči za prvo. Pa glej čudo: komaj se dotakne s svojimi nožicami nežne bele čaše, ovenejo hkratu vse tri in izpuhte v nič, kakor da jih nikoli ni bilo. Vidiš, te skrivnostne sanje sem sanjal sinoči in danes mislim že ves dan na tiste tri lilije.“

„Pa menda ni zaradi tega tvoj obraz zamišljen?“

Pogledal me je pozorno, potem je sedel na rob postelje in mi prikimal.

„Ampak ti me ne razumeš prav,“ me je opomnil. „Tej prvi liliji je ime — Berta —“

„Prosim te, ne bodi vendar otročji —“ sem ga prekinil, a se takoj pokesal, kajti Anton Brodnik me je pogledal osuplo, nato pa povsili oči, kakor da sem ga razžalil.

„No, nič zato,“ je dejal po kratkem molku — „včasih pove tudi otrok kaj pametnega, prevelike modrosti pa pri meni menda itak ne pričakuješ, toliko me poznaš.“

„Ti postajaš zbadljiv —“

„Nikakor ne, ker sploh ne vem, če bi se mi posrečilo, tudi če bi hotel biti. Vsaj danes se mi ni, pa ne sedajle, pri tebi, ampak popoldne, ko sem se prepiral z Berto in ji povedal v obraz, da mi je nadležna. Le nič se ne čudi, samo nekoliko potrpljenja, pa izveš vse, potem pa sodi in mi svetuj.“

Nato je stopil do okna, pogledal na ulico, ki je bila že precej tiha in prazna, kajti bilo je že čez deseto uro, potem pa se je okrenil in pokazal na luč.

„Ali bi ne bilo lepše, ko bi jo ugasnil? Veš, v temi govori človek mnogo lažje.“

Ko sem mu prikimal, je stopil k omari, ugasnil luč, nato pa se vrgel na posteljo, da je žalostno zaječala. Skozi nezagrnjeno

okno je svetila v sobo medla svetloba, pomešana z nekako zelenkasto lučjo, kakor da trosi mesec svoje žarke skozi težke in debele megle. Anton Brodnik je ležal na postelji nepremično; njegov bledikasti obraz se je skrivnostno svetlikal skozi polmrak, ki se je vlačil po sobi, in tudi roka, ki mu je mrtvo visela ob postelji, se je videla kakor majhna bela lisa.

Takrat je izpregovoril, kakor ga nisem slišal še nikoli. Globok in teman je bil njegov glas, kakor da se je iztrgal iz prsi, kjer je vse prazno in pusto in odmeva pretresljivo vsak malenkosten vzdih.

„Moj oče se je obesil na vrbo, zakaj — tega ni povedal nikomur, še moji materi ne, in zame bi bilo menda najbolje, da bi storil tudi tako. Ako pomislim na svojo bodočnost, zagledam pred seboj samo črno temo, v katero ne sveti niti ena svetla zvezda. Ko sem prišel prvo leto v to šumno mesto, so sijali v moji duši vse drugačni cilji. Takrat sem se blazno zaljubil v medicinske študije in nekaj mesecev sem stvar tudi temeljito proučeval, potem pa se mi je sčasom vse tako zgnusilo, da se le more kak človek, ki ima zdrav želodec in zdrave misli, sploh zanimati za to nepotrebno stroko. Čemu bi neki silil in mučil svojo naravo, če peša in hira; konec mora itak nastopiti, če se to zgodi par let pozneje ali prej, nima za večnost nikakega pomena. Tako sem spoznal in pričel študirati naravoslovje. Pa kaj bi ti jih našteval — dovolj, če ti povem, da sem pretičal pri knjigah po cele noči in resnično: kmalu sem pojmoval svoje življenje vse drugače nego poprej. Toda vedi vrag, kako se je zgodilo, da sem pričel naposled dvomiti nad marsičem, v kar sem prej veroval s sedmerimi verami. In s prvim dvomom je prišel drugi in naposled sem spoznal, da sem se navduševal za stvar, ki bi morala biti že od nekdanj zoprna. Tako sem pričel z modroslovjem; ali prijatelj, odkritosrčno ti povem, da služim pustega in čemerne gospodarja. Dva meseca že nisem pogledal knjig, kajti tu notri v prsih čutim, da še nisem našel poti, ki je res moja in bi jo hodil z veseljem vse življenje. In katera bi bila ta?“

Slišal sem, kako je zašumela pod njegovo glavo pernica, kakor da se je okrenil proti meni, nato je zamrmral nekaj nerazumljivega in dodal glasno: „Menda nobena.“

„O pač,“ sem ga zavrnil — „toda pri vsaki stvari je treba nekoliko vztrajnosti.“

„Te mi ne manjka. Ako pomislim, da sem se skoro štiri leta ukvarjal s študijami, ki so mi naravnost zoprne — ah, pustiva to,“ je naenkrat prenehal.

„No in kaj je z Berto?“ sem ga opomnil, ker se mi je zdelo, da je v svoji razburjenosti čisto pozabil, kaj mi je hotel prvotno povedati.

„Saj zaradi tega — to sem ti razložil le tako, da imaš nekak okvir k sliki, ki ti jo podam sedaj, potem pa skušaj z vsem skupaj obremeniti svojo lastno dušo in mi povej, kako se počutiš. Ako ti ne pride pred vsem na misel vrv —“

„Nikoli,“ sem mu oporekal brez vsake prave misli.

Za hip je umolknil, kakor da mu moja pripomba ni bila po volji, potem pa se je komaj slišno nasmehnil in iztegnil roke, da so popokale v členih in sklepkih.

„Ko sem prišel pred štirimi leti v to mesto, sem hodil po ulicah kakor pijan. Najraje bi bil razprostrl roke in stisnil k sebi vse te vesele in živahne ljudi, in kar me je omamljalo najbolj — je bila svoboda, ki je do takrat nisem poznal. Ves čas svojih srednješolskih študij sem živel pod strogim nadzorstvom starega strica, ki je hotel vzgojiti iz mene bogve kaj, da mi ni pustil pogledati v svet niti skozi najmanjšo špranjo. Na izprehodih mi je bil vedno ob strani, vsako knjigo, ki sem jo prinesel od koderkoli, je prelistal kar najskrbneje. Tako sem živel kakor v samostanu in resnično sem se temu mrtvem življenju skoro privadil. Dogodilo se je sicer včasih, da se mi je zahotelo z neko čudno silo med družbo ali kamorkoli že, da bi imel nekoliko izpremembe in živel vsaj nekaj časa nekoliko drugačno življenje, toda starec je bil neizprosni, s silo pa si svobode nisem mogel jemati, kajti mati, ki je živela na deželi, me je izročila v tako strogo varstvo — kakor sem zvedel pozneje — baš zaradi tega, ker se je bala, da ne postanem enak očetu . . . Če sem mu bil podoben v svojem obnašanju in ravnanju že v zgodnji mladosti, ne vem; mogoče je, kajti drugače bi me mati vendar tako ne mučila, dasi je imela seveda s tem svojim ravnanjem gotovo najboljše namene. V koliko jih je dosegla, pokaže bodočnost; da pa je bila moja vzgoja v tistih letih povsem napačna in krivična, to čutim že danes. In morda je bilo prav to vzrok, da sem stopil med te ljudi, kakor da sem pričel živeti čisto novo življenje. Svoboda! Kadarkoli sem se zavedel, da sem prost vseh spon, da lahko namerim svoj korak kamor hočem, tedaj mi je šlo preko srca in možgan kakor omotica, in hodil sem med temi ljudmi z žejnimi očmi in pijanim srcem, da sam nisem vedel, kje naj pričnem svojo veselo pot . . . In bogve, kako bi jo pričel, da nisem srečal Berte.

To je bilo že v začetku zime, ko sem se preselil k njeni materi, ki živi od skromne pokojnine, in dasi mi stanovanje ni bogve kako ugajalo, sem vendar ostal, kajti v Berto sem se zagledal takoj prve dni. To je bila moja prva resnična ljubezen, in tudi Berta mi je zatrjevala, da razen mene še ni ljubila nikogar. Če je to resnica ali laž, se nisem skušal nikdar prepričati, kajti njenim očem sem verjel, pa če bi pričal proti njej tudi ves svet. In deklica me je ljubila z neko čudno nežno in plaho ljubeznijo. Prve čase nisem smel pomisliti, da me čaka doma dvoje lepih, ljubečih oči, dvoje belih mehkih rok, ki so me često negovale kakor otroka in vendar pri tem vedno tako skrivnostno trepetale, kakor da se nečesa boje... V njeni ljubezni ni bilo nič silnega in vročega; vsaka njena kretnja, vsak pogled in vsak zdihljaj se mi je zdel kakor odmev neke daljne plahe pesmi, ki je bila tem lepša, čim dalj sem jo poslušal...

Mati je morala že davno opaziti najino skrivnost in ni rekla ničesar, pač pa je naju puščala skupno na izprehode, v gledališče in kamorkoli se je nama zahotelo.

Tako je bilo prvo in drugo leto, potem pa se je zgodil v moji duši prevrat, ki sem se ga skoro prestrašil... K Berti je prihajala pogosto njena prijateljica Otilija, plavolaso dekle z velikimi začudenimi očmi in tako belo poltjo, da sem se bal dotakniti njene bele roke. Govorila sva mnogokrat in tudi v mestu sva se srečavala in napravila ob vsakem svidenju skupno par korakov, potem pa se je to dogajalo bolj in bolj pogosto, da sam nisem vedel, kdaj je zbledela v mojem srcu Bertina slika in se prikradla na njeno mesto Otilija, kar sem ji nekoč tudi povedal. S tisto mojo izpovedjo je bilo njuno prijateljstvo pri kraju, pač pa se je oklenila tem bolj mene, ki sem taval včasih ob njeni strani kakor obsojenec. Otilijo sem ljubil, kakor jo ljubim še danes, ali tudi Berta še ni bila popolnoma pozabljena. Prišli so celo trenotki, ko sem se bal v njeno bližino, kajti zdelo se mi je, da mi bere z obraza mojo nezvestobo. In tudi potem, ko ji je bilo že znano, da jo je onesrečila lastna prijateljica, mi ni omenila nikoli, dokler ji naposled nisem povedal sam. Glej, in to se je zgodilo danes! Vedi vrag, kaj mi je bilo, ali tako nisem mogel več živeti in jutri povem tudi Otiliji, naj hodi srečno pot, mene pa naj pozabi kakor Berta. Tako sem sklenil, kajti obeh ne smem in ne morem ljubiti, mojemu srcu pa sta obe enako ljubi, torej je bolje, da storim tako. Čudno, da sem odlašal tako dolgo."

Nato je stopil naglo k stojalu, kjer je visel klobuk in površnik, se oblekel in smehljuje prikimal.

„Da, da, tako je. Povedal sem ti površno, pa mislim, da razumeš, kako in kaj je z menoj.“

Zadnje besede je govoril že med vrati in nato sem čul, kako je zdirjal nizdol po stopnicah.

Brez vsake prave misli sem naglo ogrnil tudi jaz svoj površnik in odhitel za njm, ne da bi ga hotel zadrževati, pač iz radovednosti, kam hiti tako pozno v noč. Sicer je zadnje dni prihajal domov često šele proti jutru ves zamišljen, kar pa sem pripisoval vzroku prečute noči. Tistikrat pa se mi je zahotelo, da izvem zopet mogoče kako dogodbo njegovega lahkomišelnega življenja.

Noč je bila precej hladna in jasna, da se je razločno svetila na visokem nebu vsaka najmanjša zvezdica. Ulice so bile že precej prazne, zato sem takoj opazil v dalji pred seboj njegovo slabotno postavo. Hitel je nizdol po ulici z dolgimi, naglimi koraki, da sem mu komaj sledil, potem pa je zavil okrog ogla in baš, ko sem dospel na ovinek tudi jaz, je vstopil v glasno in živahno kavarno. To se mi je zdelo čudno, kajti odkar sva stanovala skupaj, ni po noči nikdar zahajal v kavarno sam, najmanj pa v tisto, ki ni bila ravno na najboljšem glasu. Vendar sem mu sledil, kajti moja radovednost je bila baš zaradi tega tem večja.

Ko sem vstopil, mi je napolnil prsi zatohel zrak, pomešan z izhlapinami različnih pijač. Svetilke pod stropom so se komaj videle iz tobakovega dima, ki se je vlačil kakor prozorna megla nad glavami šumnih gostov. Tam iz nasprotnega kota pa je zakričala nad menoj velika rdeča lisa in šele čez hip, ko so se oči še vse sveže od prijetne hladne noči privadile vročemu in motnemu vzduhu, sem razločil posamezne pestro oblečene tamburašice, ki so se hihitale na nizkem ograjenem odru. Nekateri so se sicer vsiljivo gnetli ob odru, napivali in trkali z vitkimi kozarci, kričali in se smejali med seboj, da je brnelo po ušesih, toda Antona Brodnika nisem opazil med njimi. Počasi in z največjo pozornostjo sem obhodil nekaj miz in prišel napsled godbi za hrbet in bogme, v prav srečen in miren pristan, odkoder sem lahko gledal po vsej kavarni. Pri sosednji mizi je prav tako drugoval z dolgočasno osamljenostjo širokopleč ogromen človek, s ščetinastimi brki in plešo, da se je svit brlečih luči odražal skoro v svetlejših žarkih na temenu njegove glave, nego v svetilkah samih. Sedel je skoro nepremično; le kadar je iztegnil svojo mesnato lopatasto roko po kozarcu in ga počasi nesel k debelim ustnicam, je iztegnil glavo nekoliko naprej, kakor da se boji za vsako kapljico, ki bi spolzela čez rob. Nato se je

nagnil nazaj in po pomenljivem oddihu pogledal na orkester, potem pa se zopet uravnal v svoj prejšnji položaj in sedel nepremično, kakor da se zaveda velike usluge, ki mi jo je napravljaval s svojo prisotnostjo; kajti v slučaju, da bi se preselil ali zašel na kakršenkoli način v mojo bližino tudi Anton Brodnik, bi mi služil moj debeli sosed za pomembno in važno barikado. Toda Antona Brodnika nisem zagledal nikjer, dasi sem videl čisto razločno, da je vstopil v kavarno. Tuptatam se je pojavil pred menoj nenadoma kak znan obraz, ki sem ga videl mogoče ob enakem času in na enakem kraju; drugače pa so šumeli okrog mene povsem neznani in tuji ljudje, ki so se brigali in zanimali prej za vse drugo nego zame, da sem lahko precej nemoteno razmišljal o čudnem življenju prijatelja Brodnika. V marsičem sem se ž njim sicer strinjal, če sem pomislil, kolikrat so mučili tudi mene najrazličnejši dvomi in najmračnejše misli o vsem, a da bi gledal v svojo bodočnost s tako prazno dušo — tega skoro nisem mogel razumeti. Čemu potem sploh živi in se ukvarja z različnimi pojmi in predsodki — mogoče samo iz radovednosti, kaj vse mu še nakloni to življenje. Pa kaj mu hoče nakloniti, ko bo videl tudi v sreči nesrečo, kakor vidi v lepih Bertinih očeh sam greh in madež . . . Naposled se mi je že vsiljevala temna misel, da mogoče v njegovih možganih ni vse v redu; kajti nekoliko čudaški se mi je zdel že od nekdaj, dasi do tega sklepa še nisem prišel nikoli in skoro da sem se naposled pričel baviti z mislijo, da je mogoče ravno ta večna nezadovoljnost rodila v njegovi duši tisto mračnost, ki ga morda še popolnoma onesreči in uniči. Pa nezadovoljnost je vzbudila vsaj v meni vedno željo po nečem, kar bi me zadovoljilo in tudi drugi so mi trdili, da je nezadovoljnost pravi pogoj in vzrok, da se človek bolj in bolj izpopolnjuje. Z Antonom Brodnikom pa se mi je zdelo, da se godi ravno nasprotno. V njem se volja do priboritve svojega cilja z izkušnjami in spoznanji nikakor ni jačila, pač pa mu omahnila ob prvem razočaranju še tista namišljena vztrajnost, ki jo je sanjal v svojih bledih mislih, a je resnično ni nikoli imel niti poznal. Ali naj bo torej vse le posledica tiste temne vzgoje, ki jo je vžival pri svojem stricu? V štirih letih, ki jih je preživel prost in popolnoma svoboden, bi vendar lahko našel trdno in pravo pot, pa naj si je bila njegova mladost še tako brez vsakega obzorja; toda njemu je menda prirojena ta čudna brezciljnost, za katero nisem našel prave misli, da bi jo popolnoma pojmoval.

Takrat so tamburašice odložile svoje tambure k daljšemu premoru in se razšle po kavarni med goste. Zадnja je zapustila oder

mlada črnolaska z vročimi očmi in se napotila čisto v drugi konec kavarne.

„Marica! Marica!“ so jo klicali od nekaterih miz, a ona se je samo nasmihala in hitela dalje. Tam v kotu pa je sedla v naročje nekemu, ki jo je pozdravil z obema rokama. Ko sem pogledal natančneje, sem spoznal Antona Brodnika.

Takrat me je stisnilo v sencih, kakor da je nekdo izšel iz mojih možgan vse do zadnje misli. In resnično nisem mogel pre-mišljevatl ničesar več, vse se mi je zdelo temno in nerazumljivo kakor sanje bolne duše, zato sem odšel naravnost domov.

Anton Brodnik se je vrnil šele zjutraj. Kakor prejšnji večer je obstal sredi sobe in se zamišljeno zagledal v tla. Njegov obraz je bil čudno bled in ko sem ga vprašal, kje je hodil vso noč, se mi je trpko nasmehnil.

„Saj veš, čemu vprašaš! Mar meniš, da te nisem videl, no, in tudi ti si videl vse, na kar si odhitel, kakor da si zagledal bogve kako čudo. Ali ne verjameš, da jo ljubim resnično?“

„Ne.“

„No, seveda, ker je dekle slabše sorte, ampak meni je to vseeno. Čutim, da me je oropala vsake resne in trezne misli in zato je prav nič ne sovražim, ampak kakor sem rekel: ljubim jo in ker jo ljubim, odidem še danes, ker bi je ljubiti ne smel in ker se bojim, da bi zagledal katero, ki bi jo zasenčila, kakor je ona Otilijo in Otilija Berto. Grem, prijatelj, še danes odidem daleč v tujino, kjer me nihče ne pozna in napravim konec, tujec med tujci!“

Jaz mu nisem odgovoril ničesar, ker se mi je zdelo, da govori še vedno kakor v omotici, nato pa se je obrnil in odšel brez vsake nadaljnj besede in se ni vrnil nikoli več.

Čez teden dni sem prejel iz tujine pismo, dolgo in žalostno, kakor čisto pred koncem; ampak Anton Brodnik se ni ustrelil, kakor mi je zatrdil, kajti tudi za to je imel premalo vztrajnosti in odločnosti. Morda je pričel živeti drugačno življenje, morda je našel svojo pot — kdo ve, kako bo z listom, ki ga odnese veter na svojih prozornih krilih?! Morda ga ponese v zelene lesove, morda ga vrže v blato ali pa ga dvigne visoko pod oblake.

Milan Pugalj:

Zaljubljeni kmet.

Voli stoje v dolgi vrsti in lisasta proga njih hrbtov izprevrača barve. Rdečkaste, črne, sive in rumenkaste maroge se svetijo v solncu in mešajo vse križem. Rogov je kakor golih vej v zimski hosti. Vse so žive, pripogibajo se, dvigajo, zavijajo od desne na levo in od spodaj navzgor. Ob robu stoje kmetje, drže za verige, ki se opletajo močnih vratov, pošvrkavajo nestrpno po zraku s kratkimi leskovkami, škilijo po mešetarjih, ki se jim pretkano bližajo, jih trepajo po rami in jim šepčejo v kosmata ušesa vabljive besede o zvenečih tolarjih in njih drobnozvočnih sestricah.

Med gručo suče svojo glavo mlada Terezinka, ki je doma onostran Save in je tako lepa, da je dosegel glas o njej že deveto vas. Velika je in močna in oči ima kakor vrana, kadar gleda sovražno na človeka, ki pobira kamen. Njeno čelo je visoko, njene kite so kakor črni kolači, nastavljeni mladim moškim v strup in pogubljenje. Koliko pregrešnih misli se je že zamotalo vanje in koliko se jih še bo, ko letijo vanje noč in dan v tropih in snopih! O koliko prešestnih želja so povzročile njene visoke deviške prsi, koliko njeni okrogli gležnji, o koliko, koliko celo njeno bujno in mlado telo, ta živi sad in nevarna vaba moškega pogubljenja! Ko je noč, se plazijo okoli njene čumnate zgrbljene sence in iščejo špranje, da bi videle, kako razsvetljuje ponižna brlivka svojo lepo devico. In ko je dan, prihajajo ženini; veliki in majhni gredo, debeli in suhi, grbavi in ravni, revni in bogati.

Ob gobcih volov se obrača kmet Peter. Pogledal je v Terezinko, in kakor bi se mu pripele oči, zdaj strmi in ne more obrniti od nje svojega pogleda. Misli je prej na kupčijo, zdaj pa se je zgodilo, kakor bi vrgel kdo kamen v plitko studenčnico. Misli so se zmedle in ko se zopet izčistijo, gledajo iz njih vranje oči mlade kmetice. Pozabi, da drži vole, izpusti verige in se ji bliža.

„Ali si ti kupec?“ ga vpraša strogo dekle.

„Nisem! Prignal sem dva hudobna vola, da se ju znehim. Bodeta oba, a levi tudi bije z zadnjimi.“

Dekle ne posluša več, kmet stoji, gleda čudno okoli sebe in se vrne. Semenj mine in on vlači svoje vole za verige. Kriči nad njimi, švrka z leskovko po rejenih bedrih in svari sivca, ki vtika smrček med noge in nastavlja roge. Ko odhaja s trga, vidi še enkrat

Terezinko, hiti za njo in vleče vole na vso moč za seboj. Močna sta oba, z vso silo vlečeta v svojo stran in zlasti se upira bodeči sivec. Ali srce, ki hoče še enkrat prekrižati pot lepi kmetici, je močnejše. V vroči želji se razgori, divjo moč razpuhne po telesu, dlani zgrabijo kakor klešče, mišice potegnejo in vola se obotavlja in opletuje z repi uklonita. In tako rožljajo in copotajo vsi trije proti Terezinki, ki prihaja nasproti. Sama gre in pisano košaro nese na roki.

„Ho — o — bo — o — ho“, kriči kmet in ustavlja in tepe vole po smrčkih, da poniglavo pomežikujejo. „Kako, dekle, kako je?“

„Saj te ne poznam!“

„Jaz tebe poznam — bo — o — ho — poznam te, kako ne...“

Deklina je že odšla in se pomešala med razhajajočimi se sejmarji, a kmet se homota, vihra semintja po cesti in kriči nad uporno in hudobno živino.

* * *

Dolgo ni bilo zime v deželo, a kako se je začudila, ko je prišla! Dolge in črne prste golega drevja je iztegnila od sebe, belo je pogledala s svojimi ivnatimi očmi in od zadivljenja je stisnila meh, ki ga je prinesla pod pazduho s seboj, da je zažvižgala burja in se mrzlo in zategnjeno začudila. Glej, po sneženi rebri navzdol so stopali svatje s širokokrajniki na glavah, z modrimi kožuhi-dopetniki in vsi v enakih svetlih škornjih. Na levo je šel dolgi oče Matevž, ki je bil v obraz gol kakor dete, a brado je imel dolgo kakor redkev in zavito na levo plat. Na desni je podrencaval šepasti kovač Kokodajs, hudo gledal kakor svetopisemski razbojnik, uhajal s črno in žuljavo roko v košata lica in praskal tam, kakor bi zašle grablje v strnišče. Na sredi je korakal čokati Peter, gledal v tla in ta dan še ni bil izpregovoril besede.

Težke ure je nesel čas na starih ramenih skozi njegovo srce. Semenj je bil pred Vsemi svetimi, daleč, daleč je veseli predpust, in od tam do sem je režal vanj iz vseh kotov in krajev greh poželenja. Molil je k svojemu patronu sv. Petru, na skrivaj je šel v farno cerkev in mu prižgal debelo voščeno svečo. Dogorela je in ugasnila, a greh poželenja je skakal okoli njega kakor igravo živinče, pa mu kazal polne prsi zdrave kmetice, golobji njen vrat, njene rdeče ustne, bele, iskreče se zobe in še take reči, da je pozelenel in šklepetal z zobmi, ko jih je gledal. In napravil je še tole: Ko so namakali in šibili drugi šibe in pletli iz njih koše in košare, ko so nasajali snete srpice in prirezavali sekiram toporišča, se je

zaprl on v ulnjak, pobral čebelam iz panjev vosek in izgnatel iz njega veliko srce. Od desne proti levi ga je prebodel z dolgim trnjem in iz zagozde zgoraj mu je izobličil jezik ognja. Zjutraj na vse zgodaj, ko je odklenil cerkovnik cerkvena vrata in vsled zasplosti ni videl okoli sebe, se je Peter vtihotapil k oltarju svojega patrona in mu daroval veliko prebodeno in goreče srce. Ali greh poželjenja, ki je plesal okoli njega kakor divje živinče, ni izginil. Že je bil pognatel ves vosek, dolga vrsta src je molela k svetemu Petru svoje ognjene jezike, a živinče je metalo kvišku zdaj prednje zdaj zadnje noge in mu kazalo na čelu še hujše in hujše reči. Črni kolači težkih kit so se pletli okoli rogov, beli pas se je svetil pod njimi in gole roke so grabile okoli sebe. A priplesal je v deželo rešenik predpust.

Po rebri navzdol gredo ženini in že vidijo zeleno Savo, ki se vije med belimi bregovi in izginja za holmi. Že vidijo brod, ki čaka ljudi, da jih prepelje preko šumečih vrtincev. Tudi brodnik Kajfež je na njem, a mesto vesla drži v roki harmoniko in igra in pleše. Ženini pridejo do njega, obstanejo na bregu in se čudijo. Brodnik Kajfež poskakuje s svojim čokatim životom, nateguje harmoniko, ki mu visi na jermenu krog desne rame, kosmat je, pa se reži iz črne brade in svetijo se mu beli zobje in zelene oči.

„Kaj delaš?“ vpraša goli Matevž in žalostno prime ukrivljeno brado.

„Vragu godem!“ se zakrohoče Kajfež.

„Kateremu?“ reče in podrencne Kokodajs.

„Temule v vodi! Tudi on drži harmoniko, gode in pleše, pa kaže bele zobe iz črne brade!“

Kajfež preneha igrati, kaže z dolgim kazalcem v vodo, miga in preti, pa bije s škornjem ob bruno.

„Nor je!“ izgovori prvo besedo tisti dan zaljubljeni kmet. Kokodajs preguga težo svojega života na krajšo nogo in pošumi z dlanjo po strnišču, a goli Matevž zgane krivo brado in žalostno izpregovori: „Norcu ne zaupamo svojega življenja. Vrnimo se, pa odložimo pot na srečnejši dan!“

In vsi se zasukajo: Peter naglo, Matevž otožno, a kovač se trikrat zaguga, predno vidi v obratno plat.

* * *

Po obeh stenah tik zelene peči vise v dveh vrstah steklene podobice in svetniki in svetnice žare iz njih v svojih kričočih barvah. Sveti Juri je tam, pomladanski svetnik; sveta družina, ki roma v Egipt, sv. Genovefa s košuto, sv. Cecilija igra na orglje in še mnogo, mnogo svetnic in svetnikov. Peter sedi pod njimi za mizo,

podpira kuštravo glavo in vzdihuje s težko sapo, da beže krušne drobtine izpred njega in lete v dolgih lokih z mize na tla. Premišlja, kako teče čas in kako hiti ž njim neprestano delo ljudi. Misel snuje misel, beseda poraja besedo, dejanje se mota iz dejanja. O, kako rado se plete človeku zlo, a ne more zraven, da bi posegel po strupenih spletkah in jih raztrgal!

Koliko svetnic in koliko svetnikov je okoli, a vsi gledajo brezbrizno nanj in se ne ganejo v svojih srcih. Da bi se spomnil nanj izpreobrnjenec sveti Pavel, ki vihra na belem konju v rdečem plašču, da bi se zmislila nanj sv. Genovefa, ki gleda žalostno s košuto vred iz gozdnega brloga, ali da bi ukrenil eno zanj močni sveti Juri, ki sedi na plašljivem belcu in zabada sulico v ogromno žrelo groznega zmaja! Da bi nebeški ključar sv. Peter, njegov patron, stopil pred božji prestol in rekel zanj besedo! Trpi, gospod, da bi dejal, glej, ženska mu je zmešala kuštravo glavo. Že je več poželjenja kakor njega samega in že je več greha kakor poželjenja. Usliši, gospod, grešnika! Ali vse to so le misli, ki jih prede Petrova glava. Svetnice in svetniki strme po kričecih podobah in se ne ganejo ne zunaj, ne znotraj.

Čas pa beži in ž njim leti neprestano delo ljudi. K Terezinki, lepi kmetici, prihajajo ženini, visoki in majhni gredo, revni in bogati, ponižni in košati. Njeno srce ni od kamena. Že se je odprlo, počilo je na vrhu v zarezi in iz njega se je vzpel rdeč jezik, ki gori srečnemu neznancu. Iz početka se sveti kakor kresnica v letni noči, drugi dan miglja kakor duša na olju, tretji dan že baklja, kakor bi ga razpihaval veter. Kdo bi čakal ene sreče, ko jih je na svetu kakor listja in trave! Ta blaži tu, ona blaži tam, a roka prime tisto, ki ji je najbližja. A če je vzel kdo tvojo, kako boš prenesel, revež, svoje poškodbe?

Zlo hodi po svetu in naše misli so po njem oplašene. Strahoma ga kopicijo v srcu in glavi in nam dajejo to, česar se bojimo, za resnico. Glejmo, bratci, zaljubljenega kmeta Petra, ki rije z debelimi prsti po kuštravih laseh, ki je s težkimi vzdihmi razpihal krušne drobtine s češnjeve mize, ki črno in debelo gleda in poškrpava z zobmi! On vidi pred sabo belo oblečeno nevesto, vidi beli cvet v Terezinkinih laseh, zato vzdihuje; čuje vriskače in piskače, ki igrajo na klarinet in na trobento, zato se praska za rdečimi uhlji! Vidi košatega tujega ženina, ki se bahavo smeje, zato poškrta z zobmi. Po njegovi glavi pojo in zvenče zvonovi in žvenkelj velikega farnega zvona tolče po njegovih sencih. Oh, in zdaj je zopet priskakalo v hišo razposajeno živinče poželjenja, zadnje meče kvišku in sprednje,

z repom opleta in debelo in poželjivo gleda. Bolečine v Petrovem srcu rastejo. Zdrknil je na kolena pred svetnice in svetnike božje, ki se tako malo brigajo zanj, in naperil je svoje sklenjene roke, svoje oči in še zlasti svoje prošnje mogočnemu nebeškemu ključarju. In zdaj — svetnice in svetniki božji strmijo še resneje s steklenih podob in neverniki, ki bero to zgodbo, gledajo kakor sršeni — je prišlo nanj in vanj veliko olajšanje. Lahke volje je stopil v vežo, napravil na ognjišču ogenj in si skuhal velik lonec zelja in suhega svinjskega mesa. To je stresel v prostrano lončeno skledo, orisano z rdečimi rožami in zelenimi vrbovimi listi, vse je povžil, legel v posteljo in kmalu trdno zaspal.

E, ni res, da bi sveti Peter, nebeški ključar, ostal trd kakor skala, ko so trkale na njegove prsi prošnje nesrečnega zemljana. Zlezal je skozi oblake, počasi je odprl vrata, bos je stopil na sredo in se vprl ob svetlo škofovsko palico. Na glavi se mu je bleščala srebrna mitra, na sebi je imel belo duhovno obleko, pošito z zlatimi trakovi in izpod nje so gledale ploščate in izhrojene noge s širokimi palci in z debelimi morskimi kostmi, ki so čepele nad njimi. Tudi roke so bile črne in izdelane. Nohtom se je poznalo, da so se pogosto menjavali, debeli so bili, trhljivi in spačeni. Obraz pa je bil poln veličastnih gub in izpod sivih in sršočih trepalnic so gledale živahne in modre oči.

„Kdo si božji?“ je zaklical Peter.

„Sv. Peter, tvoj patron! Vzel sem na znanje trifuntno voščeno svečo in tudi srca s trnjem in ognjem. Vse vem, kako te daje hrepenenje, in usmilil sem se te. Pravim ti, da pojdi sam preko Save!“

„Kajfež, Kajfež!“

„Ne boj, ne boj se, Peter, in pojdi sam! Tudi jaz sem hodil po vodi. Nisem zaupal trdno v Boga, pa bi bil kmalu utonil, ti pa zaupaj, da bo srečna pot.“

Zlati trakovi na beli obleki so se tako svetili, da je kmet škilil in pomežikoval in tudi srebrna mitra je žarela kakor solnce in metala po mračni steni cele lise. Svetnik je odšel počasi skozi črna vrata in se opiral vmes na visoko pastirsko palico. Svetniki in svetnice okoli peči so se razžareli v rdečih in plavih barvah in sikajoč šepet je romal s stene na steno. Zunaj je zapihala burja in nekje sredi noči so cvilili psi, kakor bi jih podili volkovi.

Ko se je kmet prebudil, je dolgo mislil in molil. V cerkev je nesel svojemu patronu novo svečo in jo prižgal, da je gorela ves dan in vso noč. In v tisti temi, ki jo je razsvetljevala njegova sveča

na svetnikovem oltarju, je pobegnil v gluho tišino in prišel do Save. Poiskal je mesto, kjer je bil breg položen, in stopil je v vodo. Do gležnjev je stal v njej in še enkrat je prestopil. Mehka je bila, vdajala se je in bežala pod težo. In še dalje je koračil in neprenehoma mu je zvenčalo v uho: Hiti, hiti, Peter, ure teko in ž njimi prilike! Hiti, hiti, Peter, sreča je kakor riba! Pri glavi zgrabiš, pa se ti pri repu izmuzne. In v drugo uho je klical strah pred nesrečo, človeška omahljivost in nezaupnost: O Peter, o Peter, skrinja, ki se bo peljala ž njo za druge gore, stoji že pripravljena sredi sobe, šumeča krila in bleščeče srajce so že vanjo vložene in tudi pisani robci in modre nogavice. Na steni tiktaka ura in črni kazalec se suče naprej in naprej, bližajoč se času, ko priukajo svatje!

Kmet misli in gazi vodo do kolena.

Haj, prizvonile so sani, počile so pištrole in zasmejali so se košatorepi, debelogrivi in težki konji. Godči piskajo, svatje vriskajo in v šumu in hrupu prestopi prag lepa nevesta. Kdo je tisti tam, ki prihaja moker in premrzl po rebri? Peter, Peter, to je tvoja postava!

Kmet gazi do pasa, vroč je in misli naprej.

Haj, svatje sede za mizo in v lica se jim režé svetli pečeni purani in visoki bokali cekinastih vin. Ženin sedi tik neveste, ki ni manj lepa kakor gartroža, pod mizo lovi njeno roko in njeno okroglo koleno. Nekdo obeta devet sinov in devet hčera, a kdo je tisti, ki se je privlekel moker in premrzl za peč? To si ti Peter, ki si izgubil vojsko in cesarja!

Kmet pljuska z rokama vodo na desno in levo, krepko gazi, a spredaj in zadaj beži naprej zelena gladina. Zanaša ga, zvrne ga po dolgem in se ne briga zato, če jo on udriha s škornji in pestmi. Nena doma ga zagrne s svojim plaščem in gladka in čista beži v daljino.

* * *

A Terezinka še nima ženina. Na kmeta misli, ki se je prerival mimo nje po cesti s parom volov. Na hišo misli, ki je bela in prijazna, in na psa, ki čuva dom in kmeta. Kako cvete njegova ajda, kako šušti zlata njiva pšenice, ko se vali preko nje veter! In kako prepoje in prebuči njegov gozd dolge južne dni in noči, ko se tali sneg in gredo v deželo gorki časi! In kdaj pride ponjo, po nevesto, da mu bo vroča mlada žena?

Tako misli, ko strmi s holma na zeleno Savo. In svoji sreči se smeje in kaže sredi rdečih in žarečih ustnic zobe, ki so beli in zdravi kakor kremen. A gleda izpod visokega čela kakor siva vrana, ko vidi človeka, ki pobira kamen.

Književna poročila

Milan Pugelj, Ura z angeli in druge prigodbe. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani 1912. 80 192 str. Cena broš. 3 K, vez. 4 K 50 v. (Biblioteka pisateljev sedanje dobe, II. zvezek.)

V tem zvezku zbrane Pugljeve prigodbe, katerih eno ali drugo smo brali že v Zvonu ali Slovanu, so drobne, več ali manj lahkokrile leposlovne črtice, ki nam v neprisiljenem kramlju in gladkem jeziku opisujejo večinoma tragikomično, pa če so odnosi po tem, tudi z lahko romantiko preveto življenje umetnikov in neumetnikov, vršče se v kaki predmestni ulici ali kje zunaj na kmetih, izrecno v okolju župnišča ali pa v šumi na lovu. Vse so, bi rekli, same sebi namen, Je Petelinček hoče kaj več: Ta je namreč verna karikatura naših književnih razmer, in kar je z njimi v zvezi. Tule kujoni in podobni izrazi, ki z njimi okrog sebe otepa literat in vagabund Javornik, so nam tako dobri znanci iz našega modernega slovstva, da bi jih kajpada hudo pogrešali, ko bi čisto izginili iz njega. Potem pa tisto vsiljivo tekmovanje v častenju manov umrlega literata! Kdo bi se pri tem z bridkostjo ne spomnil dogodkov, ki so se vršili v naši javnosti pred in po smrti našega Aškerca?

Nekaj sličnega ko Petelinček nam podaja tudi Spiritus familiaris, vendar pa prihaja burkavost in sarkazem tu manj do veljave, ker je povest nekoliko preveč raztegnjena, česar posledica je večkratno ponavljanje podobnih prizorov. Isto bi se dalo očitati tudi prigodbi Neznane muke, ki nam pa sicer globoko in spretno opisuje tragično usodo skrivne ljubezni Strellove Ane in kaplana Cirila.

Resnična tragika pa zveni v kratki črtici Božič, ki ne zgreši učinka na rahločutnega čitatelja, dasi obravnava že dostikrat obdelano snov. Nasprotno pa bosta ustregla njegovi smejavosti Lemenatar, zlasti pa Rdeči hudiček, ki je zakrivil, da Koštamaj na duši svojega dekleta ni videl več niti rdečih rož, niti belih golobov, temveč same črne pa umazane pike, ki jih je bilo toliko, da so jo pokrile počez in počez. — V umetniškem oziru je vsekako Ura z angeli najboljša. Kakor v govorjenju tako tudi v dejanju je dosledno izvedena oznaka nastopajočih oseb ter bolno nagnjenje starinarja Tadeja pa groza gospe Metelkove se opisujeta tako živo in plastično, da nehote sočustvujemo z njima. Edino, kar bi mogli tej kakor še tudi kateri drugi povesti oponesti, bi bilo, da je konec nekam nejasen.

Splošno nas pa pisatelj za take in enake malenkostne hibe vrlo odškoduje z jedernatim jezikom, bogato posejanim s samoniklimi primerami in originalnimi ljudskimi rekli, kakor nič manj s sicer redkimi in kratkimi, pa lepimi opisi narave. Iz istega vzroka se tudi ne damo motiti po kakem sporadičnem slovniškem spotikljaju in po nedoslednosti pri uporabi vejice.

Končno naj še omenim, da me te Pugljeve prigodbe v marsičem spominjajo Vergovih novelic „Per le vie“, Z ulice, kakor bi rekli po naše. In da naš pisatelj v tej zbirki dobro zdrži primero z glasovitim italijanskim povestničarjem, to je vrlo častno zanj, kakor je takisto častno in hvalevredno za podjetnega založnika, da nam je ustvaril moderno biblioteko in da nam jo nudi v tako okusni opremi.

Dr. V. Korun.

F. S. Finžgarjevi zbrani spisi II. zvezek: Pod svobodnim solncem. Povest davnih dedov. 2. knjiga. V Ljubljani, 1912. Založila Katoliška bukvarna. 80. 351 str. Cena broš. 3 K 80 v, vez. 4 K 80 v. (Leposlovna knjižnica, 11. zvezek.)

Po kratkem presledku smo dobili še drugo knjigo tega znamenitega romana, in tako je „povest davnih dedov“ končana. O njem je „Zvonu“ obljubljena daljša študija. Čitajočemu občinstvu bodi delo toplo priporočeno.

Alphonse Daudet, Sapho. Slike iz pariškega življenja. Prevel Oton Župančič. Ljubljana, Narodna založba. 1912. 8°. 291 str. Cena 2 K (s pošto 20 v več).

Mlad Provencalec iz stare, obubožane rodbine, Jan d'Armady, se pripravlja v Parizu za diplomatsko karijero, kakor to zahtevajo tradicije njegove rodbine. Pri bogatem inženirju Déchelettu, ki zbira v svoji razkošni poletni palači vse odlične pariške umetnike in veseljake, spozna Fani Legrandovo, znano med umetniki pod imenom Sapho, ker je bila služila kiparju Caoudalu kot model za njegovo „Sapho“. Rafinirani, vseh naslad prenasičeni lahkoživki je všeč ta mladi, nepokvarjeni fant, ugajajo ji njegovi svetli kodri, njegova nežna polt — in oklene se ga z vso strastjo svoje ugašajoče mladosti. Jean si domišlja izprva, da je to znanje za eno noč, kakršna so običajna v velikem mestu; toda ona ga ljubi resnično in njena vdanost, ljubezen in opojna slast njenega telesa priklenejo slednjič Jeana nanjo s trdno verigo, ki postane še tesnejša, ko Jean po izpitu zboli in mu Fani streže z ginljivo ljubeznijo. Vzameta si skupno stanovanje in prepojena slasti in uživanja pozabita na vse, kar ju je prej priklepalo nase, prijatelje, znance, sorodnike. Oba vesta, da ta vez ne more biti trajna, kajti v kratkem bo Jeana klicala služba bogvekam — toda tega vprašanja se oba izogibata. Po Fanini preteklosti Jean ne poprašuje, saj približno lahko ve, kakšna je bila. In vendar, ko izve vso resnico, je to zanj strahovit udarec. Polasti se ga blazna ljubosumnost na njeno viharno preteklost, polno orgij in perverznosti, ljubosumnost na vso to galerijo njenih ljubimcev, na te slavne umetnike, ki so jo ovekovčili v verzih, sohah, slikah . . . In z ljubosumnostjo se združi ponos na to preteklost, katere senca pada tudi nanj in veriga se sklene še tesneje . . . Enkrat se zdi, da se bo Jean iztrgal iz njenih opojnih objemov. Mati mu zboli, gre na dopust in sila spominov in čar domačega kraja mu da toliko moči, da piše Fani, da morata narazen, ker so se razmere doma tako poslabšale, da ne sme več računati na podporo od doma in mu ne bo več mogoče živeti v dveh. Toda brez kletev in solz se vda Fani v svojo usodo; ostati mu hoče zvesta in služiti si hoče kruh z delom svojih rok, česar ni bila nikdar vajena in ves prosti čas hoče posvetiti njuni ljubezni. Tej vdanosti in dobrosrčnosti se Jean ne more ustavljati: nagloma zopet odpotuje v Pariz in veriga se sklene nanovo. In ko vidi, kako ponižujoča je za Fani služba pri stari koketi Rozi, vzame svojo ljubico zopet k sebi, in da bi ceneje živela, se preselita na kmete in nanovo doživita vso slast prve ljubezni. Toda dolgo ne more več trajati ta idila. Fani se je polagoma izpremenila. Odkar je vedel Jean za vse njene skrivnosti, se ni več brzdala pred njim in ni več prikrivala navad bivše kokete: vse skrivnosti njene neizčrpane erotične rutine mu postanejo domače, priklenejo ga še bolj nanjo, a oženem mu presedajo. Tudi na zunaj ne prikriva Fani več svojih starih navad: cigarete kadi ves dan in najrajši prespi ves čas v postelji. Kretnje, besede in obraz razodevajo njeno preteklost in njena leta. Toda njen život in njena ljubezen ostaneta vedno enako sveža, vključ vseh preteklosti in vsem zablodam . . . Še enkrat bi se Jean skoro izvil iz njene opojne atmosfere: zaljubi se in zaroči z mladim, nepokvarjenim dekletom, hoče se mu po mirnem, poštenem življenju; z nadčloveškim naporom se iztrga iz objema svoje ljubice in že je določen dan poroke. V silnih duševnih bojih preživi Jean ta čas, ne more se otresti spominov na Fani, ki mu je še vedno vdana, a ga vendar ne nadleguje. Kar ga priklene nepremišljen korak zopet nanjo. Iskat gre

svoja pisma, katerih mu pri ločitvi ni izročila, in dehteča odeja njene postelje se zgrne nad njim za vedno, nepreklicno! Zaroka se razdre, Jean hoče vzeti Fani s seboj v Peruanijo, kjer je dobil mesto podkonzula. Toda v tem odločilnem trenutku je ona treznejša. Odpove se Jeanu, ker njuna ljubezen je itak mrtva in rajša gre k svojemu nekdanjemu ljubčku, graverju Flammantu, ki je postal vsled nje zločinec, prestal kazen in se vrnil k nji in njenemu otroku... Jeanovo življenje je uničeno, vse mrtvo in prazno, doma je bil pretrgal vse stike zaradi Fani in ostalo mu ni nič...

Problem, ki ga obdelava tu Daudet, ni nov, zlasti v francoski literaturi se je snov opetovano obdelala: prostitutka, ki jo resnična ljubezen trajno ali vsaj začas dvigne, v literaturi ni redka prikazen; spomniti se je treba samo na Manon Lescaut, na Damo s kamelijami itd. Daudet je obdelal snov v pestrih barvah, z njemu lastno vervo in južnim temperamentom. Seznan nas z življenjem odličnih umetnikov in njih intimnimi slabostmi, s tragedijami, ki se doigravajo za zaveso legitimnih in nelegitimnih zakonov, povede nas v ateljeje, v salone, v družbo starih koket in v solnčno Provenco, a vse nam slika z dovršenim umetniškim okusom. Markantno so začrtani vsi značaji: Sapho, dobrosrčna in vdana, strastna, divja v svoji ljubezni, vkljub svojim letom vedno enako lepa, „cela lira“; neizkušen fant Jean; stari pohotnež, kipar Caoudal; pesnik La Gournerie, glasbenik Potter, stara Pilarka in njena hči Roza; dvojica Héttémova; inženir Déchelette in njegova zlatolasa ljubica Alice, ki gre vsled njega v smrt in potegne tja tudi njega za seboj; Jeanovi sorodniki, zlasti „Nepriprav“ stric Cezar; Fanin oče, pijani kočijaž Legrand — vsi so orisani v par potezah mojstrsko. — O prevodu lahko trdim, da dosega v vsakem oziru original. Ves ogenj Daudetovega pripovedovanja je prešel tudi v prevod in da niso imena in milje francoski, bi človek sodil, da čita izvirno delo. Nikjer nerodnih izrazov, ki se radi vrinejo v prevode, nikjer trdih, neokretnih opisov namesto preciznega stavka — vse je umerjeno in uglajeno, jezik in slog blesteč kakor v Župančičevih verzih. Pri sedANJI suši na domačem literarnem trgu bodo ljubitelji knjig gotovo radi posegli po tem biseru med prevodi.

Dr. Fr. Sturm.

Jožef Ribičič, Vsem dobrim. Ljubljana 1912. Izdalo in založilo „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta“. 80. 100 str. Cena 1 K 50 v.

„Vsem dobrim“ — tako bi se lahko glasil naslov molitveniku ali moralizujoči poslanici ali zbirki dobrih naukov. Pričujoča knjižica pa ni ne to, ne ono, ampak je zbirka treh povesti, katerih prva se glasi „Grbavi Peter“, druga „Máte“, tretja pa „Grad — Srce“. Glavni naslov je torej le posvetilo, ne pa značilni pečat celotne vsebine. Tri sentimentalne povesti obsega ta lično tiskana knjižica.

Po svojem presodku bi dal prednost drugi črtici: pisatelj riše kaj spretno trpljenja in hrepenjenja polno življenje malega cigančka-najdenčka, poznejšega umetnika na goslih. Snov sicer spominja na prizore iz Cankarjevega „Pohujšanja v dolini šentflorijanski“, ime ciganke Cinte se čudno lepo vjema s Cankarjevo Jacinto, a stvar je lepo zgrajena in mestoma s poetičnim zanosom nadahnjena. Tiste tri pesmi, ki jih igra Máte na goslih v koncertni dvorani, so po svoji vsebini vredne poštene pohvale. Ta Máte je idealiziran cigan, pravi pesniški bohème, kakršnih v življenju ne poznamo. — Bolj realistična povest je prva; vendar se nam zdi, da vsi motivi ne odgovarjajo realnemu življenju. Ali je verjetno, da bi bil grbav osemleten deček radi svoje telesne hibe tako globoko potr! in tako iskreno pobožen, da bi si sam na vse zgodaj, ko danove zvoni, iskal v cerkvi tolažbe in pomoči? In ko ne najde drugih prijateljev, si jih poišče med živino na paši! — Težka simbolika pa mori tretjo povest; to je nekako pravljica s po-

osebljenimi človeškimi lastnostmi in afekti. Za odrastle je preveč izumetničena in gostobesedno patetična, malim pa ostane spričo svoje meglivosti neumevna. Težko bo najti dečka, ki bi jo prečital do konca. V knjižici je nekaj sličic, a krasé jo le nekatere. Na naslovni list sodi vsekakor drug kliše, n. pr. s str. 71. Inicijalke se prilagajo besedilu; tako je prav. Oče župan na str. 40 je pač smešna figura: tiste vrhne hlače je oblekel vsaj za petdeset let prepozno. Netočnosti so n. pr. okolo; svetlejšé zasijati; lasje so se vsuli; vzrasti, grad, poleg: zrastel je grad. Poponec je malo znano rastlinsko ime; zakaj ne bršljan ali divja trta? Sicer pa želim „Vsem dobrim“ srečno pot!

J. Wester.

Publikacije Matice Hrvatske za leto 1912. — Bogat po vsebini in obsegu je zadnji dar Matice Hrvatske. Beletrija, spretno izbrana, stopa pred znanstvom, in s tem je ustrezno veliki večini čitateljstva. Redno izdanje šteje sedem knjig: Dr. A. Bazala zaključuje s tretjim zvezkom svojo „Povijest filozofije“ od Kanta do najnovéše dobe — brez Slovanov. Iso Kršnjavi je priredil v prozi in opremil z obširnimi tolmačem drugi del Dantejeve „Božanstvene Komedije“. Sedmo knjigo zabavno-poučnega zbornika „Hrvatsko Kolo“ je s finim okusom uredil dr. Branko Drechsler. Med leposlovnimi sodružniki čitamo znana in priznana imena: D. Šimunović, A. Tresić-Pavičić, I. Krnic, A. Kostelič, Vl. Nazor, And. Milčinović, M. Ogrizović, M. Šenoa itd. Vjek. Klaić je napisal članek o Kr. Akademiji znatnosti v Zagrebu l. 1776.; dr. O. Kučera poroča, kako si je človeški duh osvojil ozračje; dr. F. pl. Šišić se spominja v prisrčnih besedah akademika Natka Nodila; dr. Br. Drechsler pripoveduje v daljši književni študiji iz dobe Bachovega absolutizma o življenju in delovanju dr. Ant. Starčevića; Jos. Pasarić, prevajatelj Merežkovskega, nas seznanja s tem ruskim literarnim kritikom in romanopiscem svetovne slave. Za nas Slovence pa je poučen „Kulturni pregled“, ki nam slika delo hrvatskih kulturnih društev in nas pouči o stanju najnovéše hrvatske književnosti. „Kolo“ krasí dvajset slik; o njih nam poroča And. Milčinović. — Sporazumno s Srbsko književno zadrugo v Belgradu, ki izdaja sedaj vsako leto po eno hrvatsko knjigo, je izdala Matica Hrvatska „Priče“ Bran. Nušića, najboljšega srbskega humorista in komediografa; skupno z Matico Dalmatinsko so izšli „Hrvatski kraljevi“ Vlad. Nazora. — Adela Milčinović je napisala trodejanko „Bez sreće“.

O leposlovnih publikacijah poroča „Zvon“ v naslednjih ocenah.

Vladimir Nazor, Hrvatski kraljevi. Izdala Matica Hrvatska in Matica Dalmatinska. U Zagrebu, 1912. 8°. 125 str.

Sloviti hrvaški poet je s tem delom napravil blesteč poskus, spesniti epopejo narodne zgodovine do dobe, izražene z gorenjim naslovom. Ta Eneida, ki je vtesnjena večinoma v zvonke sonete in opiljene tercine, ne gre sicer ab ovo usque ad mala ter temelji bolj nego Vergilova na resničnih podatkih, čeprav ne manjka legendarne primesi, zlasti v dušeslovnem pogledu. Ne spušča se v neznatne potankosti, izbirajoč le važnejše, značilne točke — seve požlahtnjene — katere usposoblja njih relief nad vsakdanjostjo, da se otmo sivi pozabnosti. Poleg vrlin in uspehov niso zamolčane niti senčne strani: tako se leskeče v vsaki skupini stihov bolj ali manj brušena ost. Kljub neštevilnim scilam in karibdam pri podobnem predmetu se je pesnik umel ogniti pritličnemu frfotanju ter je v znatnem zanosu ustvaril plemenit epsko-liričen mozaik, ponos zavednemu Hrvatu.

V preludiju je zgoščen najsplošnejši filozofem o narodovi prošlosti: kri in solze, solnce in mrak, to je bil naš delež, dokler ni vse palo v črno noč, vendar

Slaga, tko reče, da smo lov-or-grana,
 Melem na rani, dúga u oblaku:
 Mi porod jesmo vuka i arslana!

Prvih 50 strani so zavzeli Banovi. Prihod s Karpatov pod Bihač: za lepšo usodo plemena daruje najstarejši župan bogu Vidu kri in dušo. Ljudomilost zavojateljjev. Častne borbe za svobodo proti Avarom in Frankom, pobeđe Ljudevita Posavskega. V „pomorskih zmajih“ sledimo zmagodobitnim bojem zoper Benečane, turobnim zvokom „Galijotove pesmi“ in ganljivim „Pod palubom“.

Ostali oddelek se zove Kraljevi. Od Tomislava preko trojice Kriesimirov in dvojice Stejeponov se vrsté v pestrem kaleidoskopu Pribina-morilec kralja deteta, zmajič Držislav, oholi Surinja, nesrečni Slavič in Svačič, Zvonimir. Prvenstvo bi si usodil priznati ciklu o Petru Kriesimiru Velikem, o katerem stoji, da je „Orao prema suncu na istoku sijedi orač. Sievala mu brada, a zvezda sjala u starčkem oku“. Častiti kralj si je dovolil takele besede o kmetu:

Žulj vazda bješe od rane časnji;
 Pošteni znoj je od krvi svetiji.
 U krvi sablja rdja, a plug sveti
 Što više brazdi, to se više svetili.

Zaključek tvori „Zvonimirova ladja“ — simbol Hrvatske. Osemstoto leto teče, kar „Snažno o nju udaraju vjetar, talas i oluje. Slomila se, prignula se: na piesku je — al' još tu je!“

A. Debeljak.

Milčinović Adela, Bez sreće. Drama u tri čina. Nagradjeno iz zaklade Dušana Kotura. Izdala Matica Hrvatska. U Zagrebu 1912. 80. 112 str.

Milčinovića, mož in žena, imata v hrvatski književnosti prav dober sloves. Oba sta moderna črtičarja, novelista in tudi dramatika. Adeline spise prišteveajo med boljšo beletrijo hrvatsko poslednjih desetih let. Ima individualen slog, živ, bogat jezik, pripoveduje temperamentno in zna predstavljati resnične ljudi z realistično plastiko. Smela je v izberu snovi in v izražanju je večkrat prav nežensko odvažna. Te vrline kaže tudi v svoji najnovejši drami „Bez sreće“. Zajeta je ta drama iz slavonskega kmetiškega življenja in podana v slikanju miljeja in z uporabo krajevne dialektne naravnosti naturalistično. Ko je rajni Janez Trdina v starem „Slovanu“ opisoval npravstvene razmere slavonskega ženstva, tedaj je završalo med Slovenci od ogorčenja, da se drzne pisatelj razkrivati toli nage podlosti med Hrvati. Prav tiste rakrane, ki so ostale v Slavoniji še iz dobe Vojaške granice, pa je sedaj gospa Milčinovićeva prav drastično — dramatizirala. Iz njene drame zveemo, da Slavonci krađejo in rajši žgo apno ter ga vozijo čez Savo v Bosno prodajat. Tamkaj skupiček zapijejo in zabijejo z vlačugami. Slavonski fantje in dekleta se ob polnem luninem svitu brez srama objemajo po vrtovih ter se klatijo krohotaje po ulicah — po dve dekleti z enim fantom — za tamburaši. Zakonski možje imajo intimnosti z dekleti, zakonske žene in dekleta pa z zakonci in samci obenem. Med njimi vlada torej mnogoženstvo in mnogomoštvo; a ta razbrzdana poltnost slavi svoje orgije coram publico, ne da bi se — vsaj po izpričevalu avtorice — nad tem kdo res ogorčeval. Zdi se mi, kakor bi čital inačico Zolovega romana „Mati zemlja“, Tolstega „Moč teme“ in Schönherrove „Zemlje“. Motivi, vodilna misel, občutje imajo v teh treh z dramo „Bez sreće“ mnogo skladnega. Zemlja! Zanje vse! Seveda, tiste težke sile, grandioznosti in pristnosti nima Milčinovićeva. Dejanje njene drame se godi v slavonskem selu

blizu Broda na Savi. Mile, mlad, krepak Ličan, je hlapec v hiši Tome. Hlapec Mile dela z vso vneto za hišo, gospodar Toma pa popija, lenari, žge apno ter zalezuje lahkovestna dekleta in zlasti vlačugarско lepoto Mando. Dvoje otrok ima Toma in že drugo, mlado ženo, Franjko. Ta se kajpak dolgočasi poleg takega moža; zaljubi se v vrlega hlapca Mileta in se mu strastno udaja. A Mile se peča hkratu tudi z lepo Mando. Tako žive torej v kvartetu križema: hlapec z gospodinjjo Franjko in z Mando, — gospodar z ženo in tudi z Mando. Ko se Mile za nekaj časa odtegne Mandi ter se posveča le Franjki, odškoduje se užaljena Manda z drugimi agilnimi fanti in hlapci. Vrli obletovalec Mile pa je že naveličan hlapčevati in ubijati se za druge; samosvoj hoče postati, gospodar v lastni hiši in na lastnem svetu hoče biti. Mile gre torej, izseka par desk iz mostu čez reko, in — pijanec Toma se na povratku z Broda z vozom vred prevrne z mostu v vodo in utone. Hlapec Mile je torej gospodarja Tomo pognal v smrt, da bi mu otel hišo, posestvo in ženo, ki je že itak njegova ljubica. Toda Mile se čuti povsem v pravici in se niti ne zaveda svojega zločina. Odrinil je — pravi — le kamen izpod pluga, ubil črva, ki je podgrizeval zdravo deblo. „Zemljo sam htio spasiti, zemljo i ovu snagu, što počiva u ovim mojim žuljevitim rukama. A on (Toma) je ležao na njoj poput teška i crna oblaka, punoga svakoga zla, pritiskao ju, prietio uništenjem. I ja da sam ubojica?! Zar ima na mojim rukama njegove krvi? . . . Nigda, nigda me nije ma samo časak grizla savjest za taj čin . . . Ja sam odbranio ovu grudu od propasti . . . Samo malo sreće sam htio za se i za ovu zlatnu zemlju, za ovu snagu, što počiva u mojim mišicama i što se lomí na tudjem i za tudjega . . .“ Franjka, vesela vdova, niti ne sluti, da je ljubimec Mile morilec moža Tome, — toda Manda, zanemarjena Miletova ljubica, ga je slučajno videla, ko je sekal mostnice. Baš objema vdova Franjka svojega Mileta tik Tomovega mrtvaškega odra, pa pride Manda in vpričo mrtveca ter brez srama pozove Mileta s seboj . . . Ljubiti sme poslej samo njo, sicer —! Mile se odtrga od Franjke in gre za Mando. Zdaj zopet ljubi obe ter vara drugo z drugo. Toda Franjka že tretji mesec po moževi smrti — čudno nenadejano! — zanosi. Mile si je včasih želel tega, a zdaj — čudak! — se je premislil in sili Franjko, naj plod — odpravi. Sam poišče v odpravljanju zarodkov strokovnjaško, izvedeno babo, jo pouči in pošlje ponoči k Franjki. Ta pa — nenavadna Slavonka! — noče o zločinu ničesar slišati, saj se celo veseli dolgo zaželjenega materinstva. Poročiti se hoče z Miletom in končno biti srečna. Mile pa se boji, da bi jima prezgodnji porod pri oblasti škodoval. Toma je namreč ostavil dva otroka (6—10 let) svoje prve žene, ki sta zdaj prava dediča očetovega imetka. Mileta tudi skrbi, ker pride v vas sodnik, da preišče vzrok Tomove nasilne smrti. Baš žge Mile apno v visoki peči vnož grička. Tu zaloti ljubosumna hotnica Manda Mileta z vdovico. Besna jima pove, da je ona sama pozvala sodnika, ker hoče Franjko uničiti. Povsem nelogično misli Manda, da se s tem iznebi Franjke in da si docela osvoji Mileta, ki je bil po njenem mnenju od Franjke zapeljan in nahujskan. Franjka, ki je brezčasno varala živega moža ter se vpričo mrtvega Tome objemala z Miletom, postane v tem hipu nenadoma senzitivna in — omedli. Mile pa plane divji na Mando ter jo po dolgi borbi vrže v žrelo peči. Naglo zopet osveščena Franjka objame kolena dvojnega morilca Mileta in zajavkne: „Mile, srečo, u što li nas metnu!“ — Mile „zarida, kao da mu srce puče“ — in zastor pade. Uboj, umor, zavajanje k zamoritvi zarodka, nekaj prešestev in vlačugarstva, tatvina in več drugih lopovščin, — dovolj za tri akte izpod ženskega peresa. Etič. nega zrna in estetične vsebine v tej drami ni najti, a tudi dramatične cene nima

dosti. Akcije je bore malo, dolgovезne dialoge pa zaključuje koncem vsakega akta teatralen efekt. Koncem I. akta nosi morilec Mile truplo svoje žrtve z voza v hišo ter govori pri tem z gnusom: „Fej! Kako se je našel, kakor prasè!“ — hkratu pa vodi starka za mrtvecem njegovim sirotki in vzdihuje: „Ubožčka, glejta vajin ata!“ . . . Vse objemanje prešestnikov in vsa borba vlačugarskih tekmič se vrši in zaključuje v II. aktu poleg mrtvaškega odra in goreče sveče. Mile se iztrga iz objetja vdovice, zbeži za ljubico in jo obenem zmerja, vdovica pa klone in zajeca . . . Neskončno banalni Knallefekt“ III. akta sem že omenil. Za vse to dejanje je potrebovala avtorica celih 23 oseb. Ekonomična torej ni. Da pa zna pisati realističen jezik, živahen slog in plastično risati značaje in miljé, je gotovo. Škoda le, da ne posije v vso to črno noč niti en žarek in da ni v vsem tem blatu niti enega čednega prostorčka. Celó v Zolovi „Materi zemlji“ in Tolstega „Moči teme“ nahajamo več pravične razdelitve med senco in lučjo. Ne da bi hotel zmanjševati literarni ugled nadarjene pisateljice, drzнем se izreči uverjenje, da bi znala poleg tukaj dramatisiranih lastnosti in dejanj najti v hrvatski Slavoniji tudi dokaj drugih simpatičnih karakteristik. Potem bodo njene drame simpatičnejše in na odrih ne — brez sreče.

Fr. Govékar.

Branislav Nušič, Priče. U Zagrebu 1912. Izdala Matica Hrvatska. 8°. 120 str.

„Branislav G. Nušič je najplodniji i najpopularniji savremeni srpski književnik . . . Toj lakoći, toj plodnosti nema dosele para u zajedničkoj našoj književnosti, pa kada se zna, da je taj blagoslovljeni radnik čovjek kafanski i društveni, da voli vino kao Katon Stariji, časkanje kao Sokrat, da se kao rođeni epikurejac ne odriče ničega, dolazi se do zaključka, da odista ima ljudi, što stvaraju bujnom lakoćom prirode, radeći i koristeći već samim tim, što žive, pa rade najviše onda, kada ne rade“ . . . S temi paradoksnimi besedami nam je predstavil A. G. Matoš, znameniti hrvatski kritik in esejist, v svojem aforistično pisanem in z iskrenim, prijateljskim čutom prožetem „Listiцу o feljtonu“, ki stoji na čelu imenovane zbirke, pisatelja in človeka Nušiča. — Nušič je v prvi vrsti komediograf, Matica Hrvatska pa ga nam prikazuje kot feljtonista-improvizatorja in ne nudi s tem „samo sliku literarnog srpskog novinarstva, ne daje samo feljtona kao sasvim novu literarnu vrstu u našoj književnosti, . . . već nudja sliku savremenog društva, savremenih prilika i savremenog prosječnog duha u bratskoj Srbiji, i to ne u Srbiji namještenoj, već u Srbiji intimnoj, domaćoj, u gaćama i košulji, u Beogradu u negližeu“ . . . V resnici krije ta drobni zbornik v sebi več, mnogo več, nego samo zbirko neznatnih, plitvih feljtonov, nerodnih zmašil in banalnih neokusnosti, ki se zlasti tako bujno razcvetajo v podlistkih našega časopisja. Te „Priče“ se umetniški plod hipne improvizacije, vedri utrinki, lahkoftne, duhovite kocerije. Skeptična vedrost in komičnost je njih osnovna črta, dasi je tudi jim forma tupatam resna. Ne stavijo na čitatelja nikakih težkih zahtev, ne utrujajo s tendencioznošću ali širokopoteznim siikanjem duševnih razpoloženj, marveč edinole zabavajo s svojim prijetnim, naglim pripovedovanjem. In vzlic vsemu nosijo na sebi eminentno literarno potezo. Opozarjam izrecno na črtici „Nezvani tutor“ in „Pokojni Serafim Popović“ — črtici, komponirani v žanru kakega M. Twaina in obdelani z vso umetniško silo kakega Čehova. Tudi originalna sličica „Dve koncertne tačke“, ki se odlikuje po izbornó pogojeni situacični komiki, prav nič ne zaostaja za sličnimi stvarmi Marka Twaina. Pristni francoski esprit diha iz kocerije „Avtobiografija“. Lahkokrvne satirice so „Moje bistro dete“, zafrkacija pedagogateoretika, „Palilulski Miloš Veliki“ in „Dramski pisac“, komične brez tragično-

pesimistične primesi. Evo, kako vam Nušić opiše „Dramskega pisca“: „Suh i dugačak kao monolog; mršav kao fabula; pogleda neodredjena kao ekspozicija, a zagonetan kao peripetija“ (str. 99). Najboljše literarno, vrlo pogojeno delo pa se mi vidi „Tragedija mladosti“. Tip gospoda Stojanovića, tip večno mladega lahkoživca — skoro bi se zmotil in dejal: nekakšen tip belgrajskega Dorian Graya — je očrtan in osvetljen na kratkih šestih lističih, na katerih se odigrava vsa ta historija spoznanja, z nedosežno virtuoznostjo. In vrhu vsega je ta tragedija jako komična, to spoznanje starosti sila vsakdanje . . . Brez vzvišenega patosa se tu razgali pristno, nepotvorjeno življenje. In tako vam Nušić, inspiriran od vsakdanjosti, ki tlači in ubija našega duha s svojo malenkostnostjo in neizbežno sivo monotonijo, improvizira sliko za sliko, in vam v jeziku, ki ni oleptičen in stilizirano izumetničen — njegova specialiteta so celo neredki germanizmi — marveč resničen odjek žive, konverzacijske govornice, pričara vso to tako osovraženo vsakdanjost, da se, kakor v rokah žonglerja, vsa raziskri pred vašimi očmi in da nenadoma začutite, kako je vse to življenje pravzaprav tako neskončno bedno in tako neskončno — komično . . . In kar je glavno: kljub temu, da pisatelj ni preveč izbirčen, kar se tiče jezika in da tudi v obliki, ki je le prečesto vsa ohlapna in prozorna ter se ji poznajo sledovi naglega dela, ne posveča bogzna kake pažnje, ima vendarle dovolj umetniškega instinkta, ki ga ščiti pred neslano banalnostjo. Branislav Nušić ima okus.

Fran Albrecht.

D. Merežkovskij, Petar Veliki i Aleksej. Roman iz ruske povijesti. Preveo Josip Pasarić. Izdala Matica Hrvatska. U Zagrebu, 1912. 8°. 563 str.

Osnovni ton romana tvori spopad med zapadno in rusko prosveto, ki ga je zanetil car Peter, hoteč ustvariti nov rod ljudski. Preobrazil je vojaštvo — zmage nad Švedi so mu bile vzpodbuda in nagrada — zgradil ponosno bojno brodovje, preosnoval upravo z uvedbo novotarij po vzgledu prosvitljenih držav, začel seznanjati domovino s tiskom, s plodovi romanskih in germanskih kulturnih pridobitev. Odkritje „Venere Penorojene“ v mladi prestolnici ob Nevi simbolizira krogotok vede in umetnosti: Iztok-Grško-Italija-Francija-Nemško-Rusija, ki naj bi po besedi napol-Slovana Leibniza prekvasila, ker je še nedotaknjena od nekaterih modernih zablod, vso novo omiko s čilo svežostjo. Peter je deloval proti vražam in praznoverju, s kakršnim so popi dolgoobranci napajali pravoslavno ljudstvo. Nekje je zasledil čudežno solzečo se ikono, ki je bila umeten mehanizem, delo prevejanih meniških varalic; drugje se je izkazala čudovišna neizgorljiva srajčica Bogorodice za tkanino iz asbestovih vlakenc itd. Silni samodržec skoro ni imel živega krsta, da bi mu bil zanesljivo vdan, a je vendar s pomočjo rablja in lastne pesti uvedel točo in temo sprememb. Zatrši duhovniško samostojnost, je ustanovil sv. Sinodo in postavil — Peter, Skala — sebe za cerkvenega poglavarja, pri čemer mu je sekundiral s citati iz sv. Pavla in Petra nov arhijerej, „unijatski begun, bivši učenec Jezusov, protestantov, ateistov“, mož, ki se je ravnal po geslu: Čiji krušac jedeš, onomu slavu predeš. Strah pred oblastnim carjem je bil v vseh slojih mrzliččen, varna niso bila pred batino niti ledja sivih senatorjev; javni prevajalec si je prerezal žile, ker ni mogel prevesti nekega mesta v francoski vrtnarski knjigi. Med protivniki in odporniki sodobne politike je bila pravzaprav vsa Rusija. Sam batjuška carjevič Aleksej, ki je 1. 1715. štel 25 pomladi, je bil očetovim nasprotnikom somišljenik in dobrodošel voditelj, imenovan še po smrti „nada Rusije“. Smatral je za bistven pregrešek, da se car preveč žuri z reformami. Tudi mrzkost napram nekaterim ateističnim vplivnikom na dvoru in bojazen za pravoslavje ga je gonila bradatim redovnikom v

naročaj. Ni mu bilo tuje, da imajo celo najzmernejši carja vsaj za podtaknjena Nemca, žida, za samozvanca. Dasi je Peter iz nešteti tedanjih „obsedencev“ izganjal belcebuba s knuto, se je kljub temu med narodom pojavljalo veliko krdelo verskih blaznikov: na tisoče razkolnikov, zapeljanih po fantastičnem Razodetju in eksaltiranih samostancih, je videlo v carju volkodlaka, apokaliptično zver, Antikrista, ter se v prepričanju o bližnjem koncu sveta trumoma sežigalo (Rdeča smrt). Ločina kipoborcev se je bila takrat razbohotila in umovala: Ako komu ubijejo sina z nožem ali betom, kako more oče ubitega ljubiti ta bet ali nož? Na isti način, kako more Bog ljubiti drevo, na katerem je razpet njegov Sin? itd. (str. 184).

Čeprav je Aleksej ob gotovih prilikah čutil prisrčno ljubezen do roditelja, je vendar pri takih razmerah pobegnil na Dunaj pod cesarjevo zaščito, potem v Neapolj, da bi o priložnosti zasedel prestol. Slednjič se je pa udal očetovi prošnji in objubi, da se mu po povratku vse izpregleda, kar bi Aleksej očetu sam priznal. No, iz ozira do matere (katero je bil Peter posili ponunil, da je mogel vzeti perico Katarino, kakor je tudi sin po pogrebu prve soproge živel s pometačico) je mladi mož zamolčal zaroto in sokrivce. Toda izdan po izpovedniku je bil kot veleizdajalec obsojen ob glavo. Pri strogem izpraševanju se je izkazal veliki samodržec tako izvrstnega Torquemado, da mu je carjevič takorekoč pod bičem izdihnil, dočim ga je oficijelno zadela kap. Ljudstvo je bilo torej opeharjeno v najsijajnejšem upu. Ni čuda, če se je nekaj teh trudnih metafizičnih značajev oprijelo desperatne nove sekte (Bela smrt): oprosti se vseh predpisov in pravil, vseh kreposti, posta, ponižnosti, čistosti! Učitelj, nazivajoč se Krista, je živel s 13 ženskami; incest ni vseboval nič spotakljivega. Podzemski njih shodi so nalikovali elevzinskim misterijem, izvoljenci so tu plesali ko derviši do brezumja, bičali se do krvi, se obhajali s človeško krvjo.

Globoko zasnovani roman je pisan s kristalno prozornostjo, mojstrsko spretnostjo in obširnimi obzorjem. Veščak Merežkovskij prekine poglavje zdaj s teatralno učinkovitim zamahom, zdaj kontrasti dvorno pesem o Kupidu z otožno kmečko žalostinko o skorajšnjem poginu sveta. Za krvniškim opravilom vam montira ceremonijalni krok s komičnimi litanijami Ivaška Hmeljnicega (Vinko Lozič) po načinu križevačkih štatutov; popivanje, kakor ga je prirejal sokratsko neupijanljivi Peter, kadar je hotel izpuliti dvorjanom skrivne misli. Anatole France vam pride na um ob satirah zoper samostanske dlakocepece, ki vzhičeni vzklikajo: Umrimo za en alfa! Car je skoro vselej simpatično slikan: v razgovoru z mojstri, kakor da je sam mojster; kadar gre od misli na delo — od velikega k malemu, ko sanja o Rusiji kot delu sveta in ko si krpa čarape; junak ob dramatskem prizoru poplave v Petrogradu, bobnar ob pogrebu izrodka-pritlikavca, kot kovač, kot krvnik. Še ko začitimo odpor proti poslednjemu, so nam vzbudi neko sočutje do njega, v veliko večji stopnji do nesrečnega Alekseja . . . Izobilje podrobnosti, osobito v dnevniku gospice Arnheim, ki se tvega tako daleč, da omenja carjevo zadržanje na soareji: il n'a ni rôté, ni peté. Spričo heroičnih činov njegovih se pisateljici dnevnika včas zdi, da je Peter náčlovek. Ah, toliko protislovij je v teh ljudeh: svetniki in zverine! Vsekakor pa je njen sklep o matuški Rusiji upravičen: tajinstvena zemlja, tajinstven narod.

Ne da bi se namerjal spuščati v posamnosti, omenjam stilista v Merežkovskem. Delikatna deviškost v izrazu: „V njegovih kretnjah je bila baršunasta mehkoča“; tako fin človek, da je „treba držati kamen pod pazduho, kadar imaš posla z njim“. Tudi ruskih poslovice in rečenic ne zametuje: „Čašica za čašico ni isto

kakor udarec za udarcem"; „to je med na ostrici noža“ itd. . . . Slovencem, ki čitajo hrvaško, predvsem dijaštvu, se roman priporoča v prijazno štivo. Iz njega izvedo nekaj več kakor to, da je Peter Veliki ukazal striči brade, da je prileten bojar umrl od žalosti za svojo sivo kodeljo.

Ant. Debeljak.

Dr. J. Cvijić, Balkanski rat i Srbija. Beograd 1912. 80. 26 str.

Ta razprava, ki je izšla tudi angleško v časopisu „Review of Review“, je prva izmed publikacij srbskega informativnega biroa in je namenjena občinstvu izven kraljevine Srbske.¹ Sloveči srbski geograf popisuje obupni položaj srbskega naroda v Stari Srbiji, kjer so islamski Arnavti siloma pregnali na tisoče srbskih kmetov; tisti pa, ki so ostali doma, so zdaj Arnavtom podložni zakupniki („čifčije“). Tako se je v 18. in 19. stoletju iz Stare Srbije preselilo v današnje kraljevino srbsko okoli pol milijona duš! Cvijić razpravlja dalje o potrebi srbskega pristanišča ob Adriji in apelira na humaniteto Evrope, ki naj ne ovira balkanskih narodov v pravičnem boju za osvoboditev svojih rojakov izpod turškega jarma. Razprava ima tem večjo vrednost, ker je Cvijić tekom zadnjih 12 let večkrat potoval po Stari Srbiji in v občevanju s prebivalstvom nabiral gradivo.

M. P.

K. Gersin, Altserbien und die albanesische Frage. Wien, Anzengruber-Verlag, Brüder Suschitzky, 1912. 80. 55 str. Cena 1 K.

Pod psevdonimom se skriva ime našega rojaka, antropologa dr. Nika Zupaniča. Pisatelj podaja s temperamentnimi besedami pregled zgodovine Stare Srbije in se loti potem albanskega problema. Severna Albanija je bila v srednjem veku del srbske države in se je zvala „Primorje“; Zupanič dokazuje, kako ozki so bili stiki te pokrajine s Srbijo v zgodovinskem, kulturnem, gospodarskem in tudi v antropološkem oziru. Verjamemo pisatelju, ki se mu zdi ustanovitev samostojne Albanije radi plemenske razkovanosti, bojaželjnosti in nizke kulture prebivalstva malo priporočljiva. A če Zupanič zatrjuje, da Albanci niso narod, ker nimajo historične in kulturne preteklosti, temveč da so le „ein Komplex von sprachlich einander verwandten Stämmen“, se postavlja s tem na stališče onih „gospodujočih narodov“, ki ne dovolijo malim narodom samostojnega razvoja. Kaj pa smo bili Slovenci pred Trubarjem?

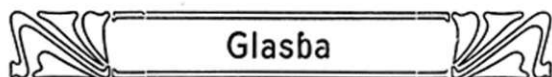
M. P.

Dubrovačke legende. Izdao dr. Josip Karásek. U Pragu 1913. V. 80. XXXIX + 167 str. Cena 4 K 50 v.

Znani češki literarni historik dr. Karásek je našel v dubrovniški knjižnici frančiškanskega samostana obširen rokopis izza časa, ko je cvetela dubrovniška literatura. Dozdaj smo pač poznali zastopnike poezije iz one dobe, skoro popolnoma pa so manjkali zgledi tedanje proze. To vrzel je dr. Karásek zdaj vsaj nekoliko zamašil. V nemško pisanem uvodu je popisal rokopis in njegovo vsebino, dognal za legendo o Barlaamu in Josafatu italijanski izvirnik, objavil dva nova češka teksta itd. Slaviste bo knjiga zanimala.

Dr. A. D.

¹ Z brošuro se je obširno bavilo jugoslovansko časopisje. Anton Trstenjak jo je poslovenil in priredil za „Slovenski Narod“ (št. 255–262).

Slovenske narodne pesmi s Koroškega, nabral in četeroglasno postavil za moški zbor Oskar Dev. Založil L. Schwentner. V Ljubljani, 1912. 80. 38 str. Cena 2 K.

Zbirka slovenskih narodnih pesmi imamo že precej, a tako zanimive, kakor je ta, zlepa nisem imel v roki. To je skoro popolnoma nov svet. Nisem poznal doslej koroških narodnih pesmi, torej ne morem raziskovati, ali je melodiški in ritmiški zapis pravilen. Dasi nekoliko nerad, vendar verjamem g. Devu. Pričakujem pa, da se o tem izrazi v „Novih akordih“ kritično kak dober poznavalec koroških narodnih pesmi. Zlasti ritmi nekaterih pesmi so skoro neverjetni, gotovo pa zelo zanimivi. Številka 3: petčetrtsinsko petje tenorov na pedalnem tonu tonike in kvinte v basih! In to je petje za — ples! Sicer je to le uvod, a velezanimiv. Ritmične zmesi, kot $\frac{5}{4}$ in $\frac{3}{8}$ in $\frac{3}{4}$, ali $\frac{3}{4}$ in $\frac{4}{4}$, $\frac{3}{4}$ in $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{8}$ in $\frac{4}{4}$, $\frac{5}{8}$ in $\frac{4}{4}$ in $\frac{3}{4}$ naletiš na vsak korak. Če je to v naravi koroških narodnih pesmi, ne vem; poskušal sem to in ono pesem prikrojiti na en sam nekomplificiran ritem, in šlo je dobro, zlasti melodično. Vendar pa, kakor sem rekel, verjamem g. Devu, ki se je izkazal že kot spretnega nabiralca narodnega glasbenega blaga. Harmonična nadeva pa nikakor ni narodna, kar g. Dev sam priznava, trdeč, da je pesmi sam postavil štiriglasno. Morebiti jih kdo drugi poda v narodni harmonizaciji, potem dosežejo tudi svojo narodopisno vrednost. Take pa, kakor so sedaj, delujejo izvečine name kot umetne pesmi in lahko je pozabiti na njih narodni izvor. Vsled tega se nahaja v tej zbirki po mojem mnenju neka neskladnost, namreč med pevskim in besednim delom. Besedilo je pisano v narodnem narečju, pesmi pa so prirejene nenarodno. Končno naj omenim nekatere — vseh je 30 —, ki so najzanimivejše.

Takoj prva je nekaj posebnega vsled originalne melodije, čedne harmonizacije in zanimivega besedila. Zadnja četrtnina v 6. taktu je seveda *a*. In že omenjena tretja! Težavno je verjeti, da je narodna. V 7. je čutiti nekoliko nemškega vpliva, dočim je 8. pravi biser. Prav čedni sta 16. in 18. Na „jodlarsko“ struno udari 20. Imenitni v vsakem oziru sta 23. in 24. Posebno pozornost pa zasluži 28: Marija in mlinar. Rad bi slišal, kako jo narod poje. Pesmi v čistem molu so pri Slovencih kaj redke, da, prave bele vrane. In št. 28. naj bi bila ena! Je pa najzanimivejša v celi zbirki.

Na vsak način zasluži knjižica največje pozornosti vseh prijateljev slovenske narodne glasbe. Sicer je precej draga, a mnogolična vsebina to popolnoma odtelita.

E. Adamič.

V. Parma: Balkanska koračnica. Založila „Narodna knjigarna“ v Ljubljani. 1912. 40. Cena 1 K 20.

Dogodki na Balkanu rode mnogotere sadove tudi na polju različnih umetnosti. Prozročili so, da je dobri naš Parma napisal ognjevitno, navdušeno koračnico. Delce ni sicer bogve kak umotvor, a je vendar še dokaj originalno. Heroičnega ali balkanskega v koračnici nemara ne bomo našli mnogo, a s svojimi rezkimi in živahnimi motivi bo gotovo užgala in navdušila. Mnogokrat bo prav dobro došla.

E. A.

Uredništvu došle književne novosti:

- Ant. Aškerc, Atila v Emoni. Romanca. V Ljubljani 1912. Založila in natisnila „Narodna tiskarna“. 8°. 95 + XII str. Cena broš. 1 K 40 v vez. 2 K 40 v (po pošti 20 v več).
- F. S. Finžgarjevi Izbrani spisi. II. zvezek. Pod svobodnim solncem. 2. knjiga. Založila Katoliška bukvarna. V Ljubljani, 1912. 8°. 351 str. Cena broš. 3 K 80 v, vez. 4 K 80 v.
- Pravljice. Tiskal in založil Dragotin Hribar. Prodaja Narodna knjigarna. Ljubljana. 1912. 4°. 71 str. Cena vez. 5 K.
- Publikacije Matice Slovenske za l. 1912:
1. Zbornik, XIV. zvezek. Uredil dr. Fr. Ilešič. V. 8°. 125 str.
  2. Radivoj Peterlin-Petruška: Po cesti in stepi. M. 8°. 125. str.
  3. Knezova knjižnica, XIX. zvezek: Tujski promet. Povest. Spisal dr. Fr. Detela. 9°. 175. str.
  4. Zabavna knjižnica, XXIV. zvezek. 8°. 122 str.
  5. Prevodi iz svetovne književnosti, VIII. zvezek: A. M. Dostojevskij, Zapiski iz mrtvega doma. Prevel Vladimir Levstik. 8°. 325 str.
  6. Letopis Matice Slovenske za l. 1912. 8°. 56 str + inserati.
- Prokop Chocholoušek, Jug. Historičen roman. Poslovenil H. V. Trst, Tiskala in založila tisk. „Edinost“. 8°. 614 str. Cena 3 K.
- Aleksander Dumas, star., Vitez iz Rdeče hiše. (Le chevalier de maison rouge). Roman iz časov francoske revolucije. Prevel Ferdo Perhavec. Tiskala in založila tiskarna „Edinost“. Trst 1912. 8°. 499 str. Cena 2 K 50 v.
- Alphonse Daudet, Sapho. Slike iz pariškega življenja. Prevel Oton Zupančič. Narodna založba (1012). 8. 291 str. Cena 2 K, s pošto 20 v več.
- V. Parma, Balkanska koračnica. Založila „Narodna tiskarna“ v Ljubljani. 1912. 4°. Cena 1 K 20 v.
- Izbrani spevi Publija Ovidija Nasona, poslovenil Blazij Bevk. Ex Metamorphoseon, Fastorum, Tristium libris. I. del. 3. popravljen izdaja. V Gorici 1912. M. 8°. 192 str. Cena 1 K 50. v.
- Slovenski sokolski koledar za leto 1913. Ob 50letnici slovenskega Sokolstva 1863—1913. Uredil dr. Gv. Sajovic. VIII. letnik. Izdal in založil Vaditeljski zbor Sokola v Kranju. 1913. M. 8°. 158 str. in inserati. Cena 1 K, s pošto 10 v več.

Domača knjižnica 1913. Seznam izbranih najboljših del slov. literature. Dobivajo se v knjigarni Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. V. 8°. 36 str. (Katalog se dobi zastonj in poštne prosto.)

Veda. Dvomesečnik. L. II, št. 6.

Čas. Znanstvena revija „Leonove družbe“. Let. VII, zv. 1.

Rev. J. M. Trunk, Amerika in Amerikanci. 1912. V. 8°. 6., 7., 8. in 9. zvezek.

Vojska na Balkanu. Priredila c. kr. profesorja Anton Sušnik in dr. Vinko Šarabon. Založila Katoliška bukvarna v Ljubljani. Izhaja tedensko. Cena sešitku 40 v. Sešitek 2—4. (Četrtemu sešitku je dodan zemljevid „Balkanski polotok“.)

Publikacije „Matice Hrvatske“ za l. 1912:

1. Bazala, Povijest filozofije III.

2. Hrvatsko Kolo VII.

8. Dante, Božanstvena komedija, II. del: Čistilišče. Preveo i pretumačio Iso Kršnjavi.

4. Nazor, Hrvatski kraljevi.

5. Milčinović, Bez sreće.

6. Nušić, Priče.

7. Merežkovskij, Petar Veliki i Aleksej. Roman. Preveo Josip Pasarić.

Publikacije „Matice Dalmatinske“. U Zadru 1912:

1. Dr. P. Karlič, Kraljski Dalmatin. (1806—1810.)

2. Hugo Jedlička, Filoksera (žiloždera, Phylloxera vastatrix).

K. Gersin (= Dr. N. Zupanič), Altserbien und die albanesische Frage. Wien 1912. Anzengruber Verlag, 8°. 55 str. Cena K 1—

Jan Rokyta (Adolf Černý), Prokop Rybař. Román české duše (Veršem). Psáno v letech 1905—1911. V Praze. Nakladatel F. Topič. 1913. 8°. 160 strani.

Česká mysl. Časopis filosofický. Praha 1912. Ročník XIII. seš. 4.